

abece

ISSN 1301-0557 Yıl 40/Sayı 384 (Eylül 2024)

Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Ve Öğretmenlik Meslek Kanunu

Müfredat

Bilimden Koparma Çabaları

Türkiye'de Dini Eğitim

Eğitim Bağlamında Yapay Zeka

Zorunlu Eğitimde Mesleki Eğitimin Meşruiyeti

Tersine Ya Da Tepetaklak Eğitim

XII. Uluslararası Eleştirel Eğitim Konferansı'ndan Notlar

Siyah Önlük - Beyaz Yaka

Piyasa Ahlakı (Din, Ahlak ve Eğitim)

Kulak Eğitim

abece

Eğitim ve Ekin dergisi
(Üç ayda bir yayımlanır)

ISSN 1301-0557
Yıl 40 / Sayı 383 (Nisan 2024)

EĞİT-DER Adına Sahibi
Tahsin Doğan

Yazı İşleri Müdürü
Filiz Savaşkan
Genel Yayın Yönetmeni
Ünal Özmen

Editör
Hatice Sönmez Kaya

Adres
Tuna Cad. 34/15 Yenışehir
Kızılay - Ankara

İletişim
Tlf.: 5364270306
abecedergisi@gmail.com
egitder@gmail.com
www.egitder.org.tr

Hesap Adı / No:
İş Bankası:
Eğitinciler Derneği
TR44 0006 4000 0014 2141 9912 88

Baskı
Ertem Basın Yayın Dağıtım Sanayi
Ticaret LTŞ - Ankara
Sertifika No: 48083

İçindekiler

Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli ve Öğretmenlik Meslek Kanunu <i>Tahsin Doğan</i>	1
Müfredat <i>Nevzat Çakmak</i>	10
Bilimden Koparma Çabaları <i>Faik Akçay</i>	12
Türkiye’de Dini Eğitim <i>Ünal Özmen</i>	16
Eğitim Bağlamında Yapay Zeka: Beklenti Enflasyonunun Zirvesinden Verimlilik Platosuna Dair Bazı Öngörüler <i>Sevil Esmâ Tunç</i>	20
Zorunlu Eğitimde Mesleki Eğitimin Meşruiyeti <i>Murat Kaymak</i>	24
Tersine Ya Da Tepetaklak Eğitim <i>Erdoğan Yılmaz</i>	27
XII. Uluslararası Eleştirel Eğitim Konferansına İlişkin Notlar ve İzlenimler <i>Hasan Hüseyin Aksoy-Muharrem Demirdiş</i>	33
Siyah Önlük - Beyaz Yaka <i>Sami Aydoğan</i>	42
Piyasa Ahlakı (Din, Ahlak ve Eğitim) <i>Hatice Sönmez Kaya</i>	45
Kulak Eğitim <i>Lütfiye Aydın</i>	48
İzmir’de Eğit-Der’in ve Eğitim Sendikalarının Kuruluş Sürecine Dair Notlar <i>Burhan Aksakal</i>	50

TÜRKİYE YÜZYILI MAARİF MODELİ ve ÖĞRETMENLİK MESLEK KANUNU

Tahsin Doğan

EĞİTİM PROGRAMI

Eğitim Programları istenen toplumu yaratmanın ve ona uygun insan yetiştirmenin temel araçlarıdır. Okul öncesinden yüksek öğrenime kadar örgün eğitim sisteminde alınan çocuklar, eğitim programının amaç ve hedefleri doğrultusunda yetiştirilerek istenen bireyler olarak toplumsal yaşama katılmaları sağlanır. Eğitimin bu gücü, egemenlerin eğitim programlarına ilgilerini bir kat daha artırır ve bu nedenle siyasi iktidarlar işe başlar başlamaz siyasi hedeflerine ulaşmak için eğitim alanına yoğunlaşırlar.

Ancak burjuva demokrasilerinde siyasi iktidarların ana hedefleri aynı olmakla birlikte, kısmi de olsa toplumun ihtiyaç ve beklentilerini, bilimselliği, çocuğun psikolojik ve fiziksel gelişimini, pedagojinin ana ilkelerini gözeterek, ideolojilerini eğitim programlarına yansıtırlar.

Tüm toplumlar için eğitim programlarının iki değişmezine dikkat çekmek gerekir. Birincisi programların **“egemen sınıfların görüşleri doğrultusunda hazırlanmasıdır.”** Yer yer burjuva demokrasisi içinde bu kuralın yumuşatıldığı dönemler olmasına karşın, **ana kural değişmez.**

İkincisi ise bilgi ve iletişim teknolojisindeki gelişmelere paralel olarak gelişen toplumsal yaşam, okul dışındaki etkenlerle egemenlerin programlarına karşı alternatif direnç programları geliştirilir. Bunlar, toplumu etkileyen **sanatsal, sosyal, kültürel etkinlikler** kapsamında siyasi partilerin, yerel yönetimlerin, vakıf ve derneklerin demokratik ve laik toplum yaratma adına geliştirdikleri alternatif yaklaşımları içeren eğitim programlarıdır.

CUMHURİYET DÖNEMİNDE PROGRAM ÇALIŞMALARI

Cumhuriyet döneminde, kulluktan yurttaşlığa geçişi hedefleyen Mustafa Kemal ve

arkadaşları; yeni, çağdaş bir cumhuriyetçi toplumunu ancak eğitim yoluyla oluşturabileceklerini biliyorlardı. Bu nedenle daha savaş devam ederken Ankara'da **16-21 Temmuz 1921** de önemli kararların alındığı **Maarif Kongresi toplandı. 1923, 1924 ve 1925** yıllarında da üç kez **Heyet-i İlmiye** toplantıları yapıldı. Bu **kongre** ve **Heyet-i İlmiye** toplantıları **eğitim kurultayı** gibi çalışıyor, eğitim programlarına yön verecek fikirler üretiyordu. Bu toplantıların tümünde eğitim sistemimizi ve buna uygun eğitim programını geliştirecek fikirler üretildi, kararlar alındı.

Yurtdışına eğitim alanında inceleme yapmak üzere heyetler gönderildi. Amerika ve Avrupa'dan eğitim bilimciler getirildi. Onların çalışmaları, verdikleri raporlar ve toplumun ihtiyaçları doğrultusunda eğitim programlarına temel oluşturacak çalışmalar yapıldı.

Eğitim sistemimize yön veren bu çalışmalar, eğitim şuralarıyla devam etti. İlki **17-29 Temmuz 1939** tarihinde yapılan eğitim şurasında da **gündem müfredattı**. Demokratik ve **çoklu katılımın** esas alındığı bu toplantılarda alınan kararlar, Türkiye'ye eğitim ve kültür alanında büyük bir ivme kazandırdı.

Bu dönemde programlar tüm gerici unsurların saldırılarına karşın, genç cumhuriyetin temel ilkeleri ve toplumsal gereksinimler doğrultusunda **laik, bilimsel** ve **pedagojik** olarak çocuk psikolojisine uygun içerikte hazırlanıyordu. Ancak demokratik bir yaklaşımla hazırlanan Genç Cumhuriyet'in ilk eğitim programları 1950, hatta 1945 yılından sonra sürekli aşındırıldı.

1960 Anayasası ile yaratılan kısmi demokratik ortamın da etkisiyle bu dönemde **pedagojik** temelli ve **kısmi demokratik** unsurlar taşıyan eğitim programları yapıldı. Ancak gerici/tutucu iktidarların program karşılığı uygulamalarıyla beklenen

verim alınamadı. Cumhuriyetin eğitimde hedeflediği **çağdaş, demokratik, laik ve bilimsel** nitelikteki bir eğitim programı hiç gerçekleştirilemedi.

OSMANLI'DA EĞİTİM PROGRAMLARI

Osmanlı'da eğitim sistemi, Selçuklu döneminden hatta daha öncesinden beri süregelen eğitim/öğretim geleneği üzerinden, yeni düzenlemeler ile yürütüldü.

Genellikle cami ve mescitlerin bünyesinde yapılan eğitim, ağırlıklı olarak temel dini bilgilerin öğretilmesi şeklinde yürütülmekteydi. **Orhan Bey** tarafından **1331'de** İznik'te kurulan ilk **medreseden** sonra, genellikle kent merkezlerinde eğitim/öğretim **medreseler** bünyesinde yürütüldü. Medreseler, Osmanlı'nın temel eğitim-öğretimin kurumları oldu.

Medreseler, Enderun dışında sıbyan mektepleri ile başlayan ilk, orta, lise, yüksek okul ve üniversiteyi kapsayan İslami kimliği ağır basan eğitim kurumlarıdır.

Eğitim ve ders programları genellikle Padişah tarafından yayınlanan fermanlar doğrultusunda **"Ulema"** denilen **"din bilginlerinden"** oluşturulan bir **kurul** tarafından düzenleniyordu. Bu kurul ayrıca eğitimin **İslam dinine uygunluğunu** da denetliyordu.

Programın **"Ulema"** tarafından belirlenmesine karşın uygulamada **ağırlıklı olarak** kendi aralarında da sınıflandırılan **Müderrisler** tarafından belirleniyordu. **Müderrisler** okunacak kitapların ve diğer kaynakların hangi aşamada ve medresede öğrencilere okutulacağını da genellikle kendileri belirliyordu.

Eğitim öğretim düzeni **"Sünni"** gelenek üzerine kurulmuştu. İlim adamlarının tamamına yakını dönemin önemli kültür merkezleri olarak kabul edilen **Konya, Sivas, Kayseri** gibi büyük kentlerin dışında **Horasan, Mısır, Irak ve Suriye** gibi bölgelerdeki **eğitim merkezlerinde**

yetiştiriyordu. Bu bölgelerin eğitim kurumlarında **okutulan kitaplar**, Osmanlı toprakları içindeki medreseler için de temel kaynaklardı.

Daha sonraki dönemde, özellikle **Fatih** ve **Kanuni** dönemlerinde, “**akli ilimler**” ağırlıklı olmak üzere Osmanlı alimlerince **yazılan/yazdırılan** kitaplar medreselerde okutulmaya başlandı. Osmanlı medreselerinde okutulan kitaplar ve diğer eserlerin büyük bir bölümü, Osmanlı medreselerinin ilk dönemlerinde yazıldı.

Medreselere, yaptırımların **statüsüne**, **görevli müderrislere** ve **okutulan kitaplara** göre önem veriliyor ve sınıflandırılıyordu. **Müderrisler** de medresenin statüsüne göre ücretlendiriliyor ve statü kazanıyordu. **Fatih** döneminde hazırlanan **kanunnamelerde** hangi derecedeki medresenin hangi dersleri okutacağı da belirtiliyordu. Bu dönemde hazırlandığı bilinen “**Kânûnnâme-i Talebe-i Ulûm**” veya “**Kânûn-ı Örfiye-i Os-mânîye**” adlı talimatnamelerde;

“Osmanlı medreselerinde okunan ve okutulan kitaplar veya dersler elbette **sadece talimatnamede adı geçen kitaplarla sınırlı değildi**. Ayrıca, müderrislerin okuttukları pek çok eser bulunmakta idi.” denmektedir.

Temel **eğitim programı** açısından medreselerde okutulan ders kitaplarının kesin ve sistematik bir temel üzerine oturmadığı görülmektedir. **Müderris tercihlerinin** kitap seçiminde önemli rol oynadığını, derslere yönelik seçilen eserlerin yanında bu dersleri anlamayı kolaylaştıracak ek yardımcı kitapların da okutulduğu anlaşılmaktadır.

Öğrencinin ileriye doğru yükselişi, **sınıf geçme** değil “**kitap geçme**” şeklindeydi. O okul için seçilen kitaplar bitince bir üst okula geçiliyordu. Dersler, her biri için temel olarak seçilmiş bir veya birkaç ana kitaptan **okuma/ezber** yoluyla

öğreniliyordu.

Osmanlı’da eğitim sistemi iki ana kol üzerinden yürütülmekteydi. İleri **cisim** alemine ilişkin olan “**akli ilimler**” diğeri **ruhlar** alemine ilişkin olan “**nakli ilimler**” di.

Akli / Felsefi/ ilimler

Maddi aleme ilişkin olan, bilimsel sentez, analiz ve kıyaslamaların yapılabildiği, rasyonel ve pozitif bilimlere ağırlık verilmektedir. Günümüze ulaşan bilgiler ışığında ufak farklılıklar olmakla birlikte bu alanda **mantık, matematik, geometri, kozmografya, astronomi, belâgat (etkili konuşma), lügat, nahiv(gramer), felsefe, tarih, coğrafya, muamelat, müzik, metafizik, tıp, insan, hayvan, nebat, maden, ziraat** gibi konu/kitap/ derslerdir.

Nakli/ Dini/ Vehb-i ilimler

Kur’an, tefsir, hadis, fıkıh, usulü fıkıh, kelâm, akaid, cedel, hilafiyat, feraiz, ahlak, Arapça (sarf/kelime bilgisi, nahiv, belâgat) gibi konu/kitap/dersler yer alıyordu

XVI. yüzyılda eğitimin çeşitli **meslek ve uzmanlık** alanlarına göre sınıflandırıldığı, Süleymaniye Medreselerinin sisteme girmesiyle de **eğitim/öğretim** alanında “**akli**” ilimler lehine olan değişimin Osmanlı İmparatorluğunun gelişmesine önemli katkılar sağladığı bilinmektedir.

O dönemde ve günümüzde birçok bilim insanı, Osmanlı’nın gerileme dönemine girmesinde ve çöküşünde “**akli ilimlerden**” kopuşun, “**nakli ilimlere**” verilen ağırlığın ve kayırmalara göre eğitim alanında görevlendirmelerin **yarattığı za-fiyetin** etkili olduğunu belirtmektedir.

Hatta Sultan Süleyman’ın bir fermanına göre, eğitimde önemli düzensizliklerin yaşandığı, öğrencilerin “**her fenden bir kitâb ve her kitâbdan birkaç fasıl veya bâb okumakla**” yetinerek kısa yoldan

yüksek makamlara erişmek istedikleri ve bu yüzden eğitimin bozulduğuna işaret edilmektedir. 16. yüzyıldan sonra çıkan bazı “fermanlardan” eğitimdeki bozulmanın artarak devam ettiği anlaşılmaktadır.

İKTİDARIN PROGRAM YAKLAŞIMI

Eğitim sistemimiz bu duruma dünden bugüne gelmedi. **Cumhuriyetin temel değerlerini, laik yaşam biçimini ortadan kaldırmak için** gerici çevreler, Cumhuriyet’in kuruluşundan beri mücadele ettiler. 2005 ve 2016’de bugünkü bahaneleri ileri sürerek yapılan köklü program değişiklikleri ile **dinci, ırkçı, cinsiyetçi, farklı kültürleri dışlayan, çocuk psikolojisi ve pedagoji bilimini yok sayan, çocuğun yaşı, fiziksel, sosyal ve kültürel düzeyini görmeyen** bir anlayışla hazırlanan programlar daha o zaman yandaş sendikalar, tarikat ve cemaatlerin inisiyatifleriyle hazırlandı. Osmanlı’da olduğu gibi **akli ilimlerden uzaklaşılarak nakli ilimlere ağırlık verilmeye** başlandı.

Hükümet işe başladığı ilk gece binlerce eğitim yöneticisini görevden alarak yerine **militan kadrolarını** yerleştirdi. Ardından sık sık eğitim programlarında, ders içeriklerinde önemli değişiklikler yaptı.

Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine geçtikten sonra daha da otoriterleşen siyasi iktidar, eğitim programını tümüyle demokratik, bilimsel özünden kopardı. Emperyalizmin güdümünde, tarikat ve cemaatlerin temsilcisi gibi çalışan iktidar, son değişiklikle de toplumu tümüyle dönüştürme adına en önemli adımını attı.

Siyasi iktidar Türkiye Cumhuriyeti’ni demokratik, laik temelinden ancak eğitim yoluyla koparabileceğini, Türkiye’yi emperyalizmin güdümüne dinselleştirilmiş bir eğitim yoluyla sokacağını çok iyi bilmektedir. Bu nedenle 2005’te ve 2016 da yaptığı köklü program değişiklikleri ile

eğitim sisteminden laik, demokratik ve bilimsel unsurları aşındırarak dine dayalı bir eğitimin önünü açtı.

Gerici **tarikât ve cemaat vakıflarına** okul ve yurt açmada maddi ve manevi destek sağlandı. Diyanetin resmi kursları yetmiyormuş gibi milyonlarca öğrenci **cemaat ve tarikâtların kurslarına yönlendirildi**. Hedef kitlesi **3-4 yaşına kadar** indirilen bu kurslara milyonlarca çocuğumuz gitmektedir. Zaten **4+4+4** sistemi ile zorunlu eğitim çağındaki milyonlarca çocuğumuz, özellikle **kız çocuklarımız örgün eğitim dışına itildi**.

Siyasi iktidar bilinçli bir şekilde yürüttüğü bu uygulamalarla milyonlarca yandaş militan öğrenci yetiştirerek ideolojik ve politik zeminini daha da güçlendirdi.

ÖĞRETMENLİK MESLEK KANUNU

Çıkarılmak istenen **Öğretmenlik Mesleği ve Milli Eğitim Kanunu** (ÖMK) içeriğinde Eğitim Fakültelerini bitirenler öğretmen sayılmayıp aday olarak gösterilmekte. Kurulacak **“Milli Eğitim Akademisi”** ile de öğretmen adaylarını mesleğe hazırlamanın hedeflendiği belirtiliyor.

Oysa siyasi iktidar, **“Öğretmenlik Mesleği ve Milli Eğitim Kanunu”** (ÖMK) ile de kendi ideolojilerine bağlı ve **yeni müfredata uygun öğretmen yetiştirmeyi amaçlamaktadır**. Eğitimin asli unsurlarından biri hatta ilki olan **öğretmenler**, ekonomik, eğitsel ve manevi aşındırmayla karşı karşıyadır.

Uygulanmakta olan **neoliberal ekonomik programla** emperyalizmin sömürsünü artırmak adına, daha **ucuz ücretle ve güvencesiz çalıştırılan sözleşmeli öğretmenlerin** sayısı bu yıl **yüz bini buldu**. Bu sayı sürekli artırılırken, Bakanlık sistemde bulunan öğretmenleri de **yetersiz, verimsiz** gibi bahanelerle önce güvencesiz hale getirme, sonra sistemden çıkarma çabasına girdi. De-

mokratik eğitime ve öğretmenine savaş açan iktidar, yarın **anlamsız bahanelerle öğretmenleri görevden uzaklaştırmaya başlarsa şaşmamak gerekir.**

Güvencesizlik, yaratılan geçim sıkıntısı, toplumsal sorumluluğa katılamama gibi kaygılar nedeniyle öğretmenlerin verimini düşürmenin ötesinde, bu yasa ve yapılan düzenlemelerle **öğretmenler siyasi iktidarlara itaat etmeye zorlanmaktadır.**

Özel sektörde çalışan eğitim emekçilerinin yaşadıkları ücret dengesizliği de öğretmenler arası eşitsizlikleri daha da derinleştirmiştir. Devlette çalışan öğretmenin bile emeğinin karşılığını alamadığı günümüzde, özel sektörde çalışan öğretmenler tümüyle açlığa mahkûm edilmiş durumdadır. Bu nedenle özel sektör öğretmenlerinin **emeğine uygun düşen bir taban ücret belirlenerek** eşitsizliklerin acilen giderilmesi gerekmektedir.

YOKSUL HALK ÇOCUKLARI ÖRGÜN EĞİTİMİN DIŞINA İTİLİYOR

Eğitimin **anayasal bir hak olduğunu**, devlet sorumluluğunda **kamusal bir hizmet** olarak yürütülmesi gerektiğini unutmamış görünen **Bakan**, “**dünyanın hiçbir tarafında bu kadar büyük bir öğretmen kitlesi, kamu tarafından fonlandırılmıyor**” diyerek, “**fon**” sözcüğü ile **değer yaratan emeğin karşılığı** olan “**ücreti**” bilerek çarpıtıyor, toplumu öğretmene karşı kışkırtarak **anayasal suç işliyor**. Piyasacı yaklaşımın ürünü olan bu anlayış, eğitim sistemini tümüyle paralı hale getirerek yoksul halk çocuklarının eğitim hakkını elinden almayı amaçlamaktadır.

OECD ülkeleri içinde eğitim giderlerine **en çok katkı payı ödeyen velilerimiz** çocuklarını okutamaz duruma itilirken, çoğu tarikat ve cemaatlerin elinde olan ve oranı **% 25'e** yaklaşan özel okul patronlarına devlet desteği olarak milyonlarca lira para aktarılmaktadır.

Öte yandan Arapça da ‘**hukuk**’ karşılığı

olarak kullanılan ‘**şeriat**’ın bilerek **İslam** ile **özdeşleştirilmesi** ile halkta büyük bir kafa karışıklığı yaratılmaktadır. Okullarımız da tarikat ve cemaatlerin farklı “**şeriat**” anlayışlarına göre insan yetiştirme aracı olarak kullanılmaktadır.

Dünya genelinde cemaatlerin ve tarikatların **şeriat anlayışlarının farklı yorumlandığı** herkes tarafından bilinen bir gerçektir. Görüyoruz ki **İşid**’in, **Taliban**’ın, **Müslüman kardeşlerin**, **Hizbullah** ve daha birçok gurubun **şeriat anlayışları örtüşmemektedir**. Din otoritelerince bunların **Müslümanlıkla da bağdaşmadığı** yüksek sesle dile getirilmektedir.

Oysa 21 yüzyılın Türkiye’sin de **şeriatçılığa yönelik eleştiriler** TCK 216. Maddesinde yer alan “**halkı kin ve düşmanlığa tahrik**” suçlaması ile susturulmak ve cezalandırılmak isteniyor. Oysa Anayasanın 26. Maddesi “**Herkes, düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim veya başka yollarla tek başına ve toplu olarak açıklama ve yayma hakkına sahiptir.**” diyor.

TÜRKİYE YÜZYILI MAARİF MODELİ

MEB’in yüzyılın programı diye topluma dayattığı program, **21. Yüzyıl değerleriyle çatışmayı göze alan ideolojik bir dayatmanın ürünüdür**. Bu program eğitim biliminin ürettiği tüm yasaları yok saymakta, **çocuğun sosyal ve fiziksel değerlerini görmemekte**, pedagojik dayanaktan yoksun sosyal ve bilimsel gelişmeye ayak direyen bir mantıkla hazırlanmıştır.

Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli ile **getirilen bilgi, değer ve dini içeriklerden** çok son 20 yıldır **içinden çıkarılanlar** ve görmezden gelinenlerle de programın içi boşaltılarak zaten **laik, bilimsel ve demokratik** temelinden saptırılmıştı. Ders kitapları da bu anlayışın ürünü olarak hazırlanmıştı.

MEB, ÇEDES ve benzeri projeler ve protokoller ile eğitim sistemimizin kapılarını açtığı **Diyanet İşleri Başkanlığı, tarikat ve cemaatlerle bunlara ait vakıflar** kanalıyla işletilen **okullar, yurtlar, kurslar** vb. kanallarla çocuklarımız, gençlerimiz gerici unsurların açtığı kurumlara yönlendirilmiştir.

Bu iktidar döneminde birçok program değişikliği yapıldı. Diğerleri gibi bu program da program hazırlama ilke ve yöntemlerine aykırıdır. Okulların alt yapısına, **öğretmenlerin hazırlık durumuna, çocuk ve gençlerin pedagojik, psikolojik durumlarına, toplumsal taleplerle örtüşüp örtüşmediğine bakılmaksızın demokratik katılım mekanizmaları işletilmeden hazırlanmıştır.**

Program değişikliklerinde tüm okul kademelerinde işlenecek derslerin içeriği de yeni gereksinimler ve dünyada ki gelişmeler doğrultusunda belirlenir. **Bilim insanları, eğitim bilimciler, eğitim bileşenleri, eğitim sendikaları ve veli örgütleri** de bu aşamada sorumlulukları paylaşırlar.

Hazırlık öncesi yapılan **“ihtiyaç analizleri”** sonucunda ortaya çıkan toplumun ihtiyaçları doğrultusunda **“Programlar tüm ilgililerin, eğitim bileşenlerinin katılımı ile hazırlanır”** ana ilkesine bakılmadan, yer yer **akademik argümanlarla süslenerek** hazırlanmıştır. Bu program, bugünün değil, bundan **100-200 yıl**, hatta daha da öncesinin insan modelini yetiştirmek üzere hazırlanmış çağ dışı bir metindir.

Eğitim programları toplumları buldukları noktadan daha ileri taşıyan, çocuğun kendini ve toplumu geliştireceği donanımları sağlayan ana kaynaklardır. Aksine bu programla çocuk kendi **çocukluğundan kopararak tanımadığı, bilmediği, hayal etmediği bir yaşama monte edilmeye çalışılmaktadır.** Program top-

lumu geleceğe taşımak yerine **çağdışı bir karanlığa, geriye götürmeye odaklanmıştır.**

Batı dünyası, bir anlamda **Hıristiyanlık büyük mücadelelerle orta çağ karanlığından** çıkmasına karşın, **İslamiyet,** kendi **coğrafyasında bu karanlıktan çıkamamıştır.** Bu nedenle yönünü batıya çevirmesine, **100 yıllık cumhuriyete** ve yarattığı değerlere karşın Türkiye, içinde bulunduğu bu coğrafyada hala **bocalama içindedir.**

Bilim ile, bilimsel düşünme ile gelmiş geçmiş **tüm dinler sorunludur. Dinler statik,** daha çok doğduğu dönemin değerleri, kavramları, kuralları ile durağan **kültürel değerlerdir.** Oysa **bilim dinamik**dir, sürekli kendini yenilemek geliştirmek durumundadır. Bugün bilim ve teknolojideki gelişmeler ertesi gün toplumsal yaşama yansımaktadır.

Toplumlar bilime, sanata, evrensel değerlere önem verdiği sürece gelişir yükselir. Bilime, sanata, evrensel değerlere kapısını kapayan toplumlar ise yok olmayla karşı karşıya kalırlar. Bu nedenle Osmanlı da olduğu gibi nice imparatorluklar tarihin sahnesinden çekilmişlerdir.

Genç Türkiye Cumhuriyeti ilk 20 yılında bilime ve sanata kapılarını açmış, evrensel ve toplumsal değerlerin, bilimin ışığında hızla çağdaş dünyada yerini almıştır. Kurulan **Köy Enstitüleri** ile, dünyaca ünlü eğitim bilimcilerin, eğitim bileşenlerinin görüşleri ve Türkiye'nin o günkü ihtiyaçlarından doğan eğitim programları ile **“Anadolu aydınlanması”** süreci başlatılmıştır.

Bundan rahatsız olan **yerel ağalar, bürokrasi ve cılız montaj sanayicileri** kapitalist dünyayı arkalarına alarak **1945** sonrası başlattıkları karşı devrim hamleleri ile öncelikle **Köy Enstitülerini kapatmış,** sürekli değiştirilen programlarla da önce **bilimsel ve evrensel değerleri**

temel alan derslerin saatleri azaltılmış ve bir kısmı tümüyle kaldırılarak eğitim sistemimiz hiç hak etmediği bugünkü duruma getirilmiştir.

Bu müfredatta da bilim insanları ve bilim değil, insanı bu değerlerden uzaklaştırmanın aracı olarak kullanılan **“telkin”** **“maneviyat”** **“ruh” vb.** kavramlar öne alınmış, çocuğun-insanın temel hak ve özgürlükleri, **pedagojinin veri ve saptamaları** yok sayılmış, toplumun geleceğini kaygılandıran yaklaşımlar üzerine inşa edilmiştir.

21. yüzyılda neden **“eğitim”** değil de **“maarif”** sözcüğünün kullanıldığı, 100 yıl öncesindeki çağdaşlaşmaya yönelik bir **tepkinin ürünüdür**. Bu program çağdaş toplumsal yaşama karşı anlamsız bir **direnc, tehlikeli, tutucu, şeriat özlemci ideolojik bir yaklaşımlar bütünüdür**.

Türkiye’de **Arapça eğitimin** yanında Arapça sözcüklerin de bu programda çok sık kullanıldığı görülmektedir. **Çocuk ana dili ile düşünür ve üretir**. Eğitimde ve günlük yaşamda kendi dilinizi değil başka dilleri kullanırsanız, kendi dilinizle bilim üretemezseniz. Süreç içinde de diliniz ve toplumsal varlığınızı zafiyete uğrar. Bu program içeriği ve diliyle de bu kuşkuğu güçlendirmektedir.

Programlar toplumun tüm değerlerine kapılarını açık tutmak durumundadır. Toplum bugünden yarına taşırken, var olan değerleri temel alır. Başkasının değerlerini yok sayamaz, **onu/onları ötekileştirmez**. Bu program **içeriği, dayanakları ve felsefi temeli** ile tüm toplumu dışlamıştır. Gerçekçi bir eğitim programı toplumun değerlerini ve evrensel değerleri yok sayamaz, dışlayamaz.

Neoliberalizmin kasaları dolduğu sürece **gerici, dinci ırkçı ve ayrıştırıcı yaklaşımlarla sorunu yoktur**. Tarikat ve cemaatler eliyle eğitim sistemini tümüyle ele geçiren emperyalizm, bir yandan yoksul halk çocuklarını eğitim sisteminin dışına

iterken, eğitim üzerinden sömürsünü de giderek artırmaktadır. **Bu program Anadolu insanını emperyalizmin kalıplarında eriterek soygunun, sömürünün, gericiliğin** ülkemizde kurumlaşmasını isteyen bir anlayışla hazırlanmış **ideolojik** bir programdır.

Bütüncül Eğitim Yaklaşımı

1960’lı yıllarda öğretmenlerimiz biz **öğretmen adaylarına** öğrenmenin bireysel olduğu, ancak var olan toplumsal bir kültür ve dil içinde gerçekleştiği için de toplumsal özellik taşıdığını söylerdi. Öğretmen yetiştiren tüm okullarda öğrencilere, öğrenmede; **kolaydan–zora, Basitten–karmaşığa, somuttan-soyuta** bir öğrenme süreci izleneceği anlatılırdı. Bu süreçler arasında da ilkinden sonuncusuna kadar bir bağ olduğu ve **bütünsellik** özelliği taşıması nedeniyle de **bütünsel** olduğu belirtilirdi.

Dünya eğitim sistemlerine **1900’lü** yılların başlarında giren **Gestalt’çı yaklaşım**, çocuğun **“parçadan çok bütünü”** algılaması nedeniyle, bizim eğitim sistemimize de bildiğim kadarıyla **1960 lı** yıllardan sonra giren ve eğitim programlarımızda yapılan değişikliklerle daha önce **okuma yazma öğretiminde harften sözcük ve tümceye- parçadan bütüne- (tümevarım)** bir yol izlenirken, yapılan değişikliklerle **tümceden sözcük ve harfe- bütünden parçaya (tümdengelim)** bir yol izlenerek çocuğun daha çabuk okuma/yazma öğreneceği savunulmuş ve Türkiye’de de uygulanmıştır.

Ayrıca eğitim süreci ve bileşenleri için **eğitimde öteden beri kullanılan bu kavramın** akademik özünden koparılarak **“maneviyat”** temelli ve bugünkü programın öz dayanağı görülen **“bütüncül eğitim yaklaşımı”** 100 yıldır uygulanmakta olan eğitim süreçlerindeki **bütünsellik** yaklaşımı ile sözcüklerin yakınlığı ve oluşturdukları çağırışım dışında ilişkisi yok.

Ne var ki gerici tarikat ve cemaatlerce yıllardır üzerinde çalışılan ve “**değerler eğitimi**” adıyla eğitim sistemimize sokulan **ÇEDES** ve benzeri projelerin son halkası olan bu program, büyük ölçüde “**bütüncül eğitim yaklaşımı**” ve “**ruh**” üzerine birçok çalışması bulunan **John P. Miller’in** görüşlerinin eğitim sistemimize bilinçli olarak yansıtılmasıdır.

Toronto Üniversitesinde **müfredat, öğretim ve öğrenim** alanında çalışan ve çalışmalarında **İsa’nın etkili olduğu bilinen** Prof. **John P. Miller** dinleri eğitimle ilişkilendirerek eğitimde **ruh’un** yer alması gerektiğini savunur. Miller’in çalışmaları **bütünsel eğitim, müfredat ve maneviyat** üzerine odaklanmıştır. Eğitim üzerine çalışmalarında **bilimi değil dini inançları ve tasavvufu temel alır**. MEB de bu yaklaşımdan hareketle insan “**madde ve manadan**” oluşur diyerek, “**müfredatı**” bu temel üzerine oturtmuştur.

Bireyin öğrenmesine yönelik birçok bilim insanının geliştirdiği öğrenme kuramları ve yaklaşımları, öğretmen yetiştiren okullarımızda okutulmakta ve karşılaştırmalı eğitim kapsamında bu kuram ve görüşlerden yararlanılmaktadır. **Pavlov, Watson, Guthrie, Thorndike, Skinner, Hull, Tolman, Bandura**, 1925’te ülkemize gelerek **eğitime ilişkin** bir rapor hazırlayan **John Dewey** dahil bu alanda çalışan yüzlerce eğitim bilimcinin geliştirdiği ve geliştirmekte olduğu birçok öğrenme kuramı bir yana atılarak ya da yok sayılarak programı **John P. Miller’in** görüşleri üzerine **oturtmak bilinçli, ideolojik bir seçim** olarak görülmelidir.

2005 ve 2016’da yapılan program değişikliklerinde ideolojik yaklaşımlarına dayanak olarak **yapılandırmacı** yaklaşımı ve okul alt yapılarının hazır olup olmadığına bakmaksızın **Gardner’in** çoklu zekâ kuramını çok sık kullanmışlardır. Elbette eğitim bilimcilerin görüşlerinden yararlanılmalıdır. Ancak eğitim

programımızı tutucu kimliği ile öne çıkan birinin görüşleri üzerine oturtmayı doğru bulmuyoruz.

Öğrenme-öğretmede, çocuğun sosyal ve fiziksel gelişimini dikkate almayan MEB, bilimsel gelişmelere kapılarını kapatarak bile bile tüm toplumumuzu karanlıklara sürükleyecek değişikliklere imza atmıştır.

Ülkemizde ve dünyada bu alanda birçok eğitim bilimciyi bünyesinde barındıran eğitim fakültelerimiz başta olmak üzere üniversitelerimizden bilim insanları yoğun araştırmalar yapmakta, kuramlar geliştirmekte, **kabul gören** çalışmalar da çağdaş dünyanın eğitim sistemlerinde başarıyla uygulanmaktadır.

Ayrıca tüm çağdaş ülkelerde eğitim programları uygulanırken öğretmenlere bölgenin ve çocuğun gereksinimlerinden kaynaklanan değişiklik yapma özgürlüğü verir. Öğretmen bazen tüm kuramlardan yararlanacağı gibi, öğretimin türü ve diğer özgün koşullar nedeniyle hiç bilmediğimiz ama onu başarıyla **sonuca** götürecek yaratıcı bir program da geliştirerek uygulayabilir.

Bu program ve ders kitaplarında verilen bilgi ve değerler, **sınıfsal dayatmanın** güdümünde eğitim bilimi dışlanarak “**akıl-kalp-ruh**” vurgusu öne çıkarılarak “**dini**” ve “**milli**” değerler üzerine oturtulmuştur. Amaç din üzerinden **sömürüye, eşitsizliğe, yoksulluğa** toplumun “**kader**” olarak görmesini ve **rıza göstermesini sağlamaktır**.

Değerler Eğitimi

Değerler eğitimi kavramı da çocuklarımızın, gençlerimizin sömürü düzenine uyum sağlamalarına sahte bir dayanak olarak kullanılmıştır. “**Değerler**” dini içeriklerin kalıpları içinde program ve ders kitaplarının dili haline getirilmiştir.

Daha önce de değinildiği gibi “**Maa-rif**” sözcüğü ideolojik bir tercih olarak

seçilmiştir. Bugün “**okul** yerine **mektep** ve **medrese**, **öğretmen** yerine **muallim**, **öğrenci** yerine **talebe** sözcüğünün yerleştirilmeye çalışıldığı bir zihniyetin ürünü olan program ve ders kitaplarında zaten “**eğitim**” sözcüğünü beklemek yanlış olurdu.

Bu program özünde, **cumhuriyet dönemi eğitim programlarına ve rejime karşı** tepki taşımaktadır. Bu program kanalıyla siyasi iktidar, bilimi ve pedagojinin temel ilkelerini dışlayarak **farklı şeriat** anlayışlarına dayalı bir eğitimin önünü açmıştır. Kaldı ki **Afganistan, Irak ve Suriye** de görüldüğü gibi her birinde farklı yorumlanan şeriat anlayışları **birbiriyle de savaşımaktadır**.

Çocuğun toplumsallaşmasından çok **bireyciliği, yarışmayı, öne çıkaran** bir anlayışla hazırlanan bu **program** öğrencileri büyük bir mücadele ortamına sürüklemekte, **dayanışma, iş birliği ve demokrasi duygusunun gelişmesini engellemektedir**.

Bu müfredat ile siyasi iktidar Türkiye Cumhuriyeti'nin kazanımları bir yana yüzlerce yıllık evrensel değerlere de **savaş açmıştır**.

EGİTİMDE PROGRAM YAPMAK

Demokratik çağdaş bir eğitim programı ancak demokratik bir toplumda gerçekleşebilir. Bu nedenle eğitimin ve eğitim programlarının demokratikleştirilmesi mücadelesi, **bağımsız, eşit, özgür, laik ve demokratik bir Türkiye mücadelesi** ile birlikte yürütülmek **durumundadır**.

Program yapmak ya da geliştirmek uzun bir araştırma ve çalışma sürecini kapsar. Eğitim bilimcilerin, öğretmen, öğrenci, veli temsilcilerinin, eğitim alanındaki sendika ve diğer demokratik kitle örgütlerinin, program uzmanlarının ve halkın geniş katılımını gerektirir. Oysa bugün siyasi iktidar, her alanda

olduğu gibi ben yaptım **oldu bitti** anlayışını dayatmaktadır.

Çağdaş toplumlarda eğitim programları, toplumsal gelişmelerin ışığında kendi kendini sürekli yeniler. Dünyanın hiçbir çağdaş ülkesinde **aileyi, çocuğu, öğretmeni dışlayan dini, hele de mezhebi temel alan bir eğitim programı yoktur.** Ayrıca iklimlerin, kültürlerin, gelişmişliklerin, gereksinimlerin, **farklılığın yoğun olarak yaşandığı Türkiye’de bölgesel, çerçeve ve içeriği zenginleştirilmiş** farklı programlar da geliştirmek durumundayız.

Anadolu, birçok uygarlığa beşiklik yapmış, **farklı kültürler içinde ırk ve dinlerin** bir arada yaşamasını sağlamış kucaklayıcı bir coğrafyada bulunmaktadır. Öte yandan **Türklerin** ve Anadolu da yaşayan diğer **kimliklerin** tarihi de İslam tarihi ile sınırlı değildir. Bu nedenle **Anadolu’yu bir dinin, mezhebin sınırları içine hapsetmek ve eğitim programlarını bu çerçevenin içinde değerlendirmek** bu coğrafyaya ve bilime haksızlıktır.

MÜFREDAT

Nevzat Çakmak¹

Adalet ve Kalkınma Partisi iktidara geldiğinden bugüne; 22 yılda, Milli Eğitim'de dokuz bakan, on sekiz sistem, dört müfredat değiştirdi. Bakan Yusuf Tekin tarafından on yıllık bir çalışmayla hazırlandığı açıklanan yeni müfredatın adı: "Türkiye Yüzyılı'nın Maarif Modeli"-dir. "Türkiye yüzyılı" bir siyasi partinin sloganıdır.

2012'de yürürlüğe girmiş olan. 4+4+4 olarak bilinen sistemle; eğitim sistemi baştan aşağı değişmişti. 8 yıllık zorunlu eğitim, yerini, 4+4 ile kesintili eğitime bıraktı. Birçok çocuk bu sistem yüzünden okula devam edemedi. Çocuk yaşta evliliklerin sayısı üzerinde etkili olan bu sistem, bugün hala uygulamadadır. Bu uygulama, imam hatip orta okullarının tekrar açılması, okula başlama yaşının 5-5.5'a düşürülmesi, müfredatın değiştirilmesi, ders saatlerinin değişmesi ve seçmeli derslerin arttırılmasını da kapsayan değişiklikler getirdi. Müfredata; Hz. Muhammed'in Hayatı, Temel Dini Bilgiler, Kur'anı Kerim, Yaşayan Diller ve Lehçeler gibi dersler de seçmeli olarak eklenmiş oldu. Okul yaşının düşürülmesiyle, oyun çağındaki çocuklar eğitim sistemine uyumda zorlandı, milyonlarca çocuk okuma yazma öğrenemedi, özellikle yoksul bölgelerdeki okullar kapasitesinin çok üzerinde öğrenci ile eğitim vermek zorunda kaldı.

İsmet Yılmaz'ın Millî Eğitim Bakanlığı döneminde yapılan müfredat değişikliğiyle, Atatürk'e ilişkin bilgiler daraltıldı, evrim teorisi biyoloji dersinden, İsmet İnönü, 2. Dünya Savaşı ders konusun-

¹ Eğitim-Der İzmir Şube Başkanı

dan çıkarıldı. Felsefe dersinin ünite sayısı azaltıldı. 15 Temmuz darbe girişimi müfredata eklendi. Bunun yanında 11. ve 12. sınıflarda alan dersleri zorunlu olmaktan çıkarılırken, din derslerinin sayısı arttırıldı. Suudi Arabistan'da liselerin şeriat bölümlerinde 8-10 saat, İran'da 'Din ve Hayat' dersi adı altında 3-4 saat din dersi verilmekteyken, Türkiye'de İmam hatip olmayan lise türlerinde dahi, seçmeli derslerle birlikte din dersi saati 15'e yükseltilmiş oldu. Kırk beş yıldır şeriatla yönetilen İran, en çok ateist sayısı olan Ortadoğu ülkesidir.

Yeni müfredattaki amaç; erdemli (kâmil) insan yetiştirmekmiş. Bu, tarikatlarda olgunlaşmış kişi anlamı taşımaktadır. Değerler eğitimi hedeflenmekteymiş. Her satırda ahlâklı, erdemli, inançlı birey yetiştirmenin önemine vurgu yapılmakta, sabır telkininde bulunmaktadır. Dünyada değerler eğitimi diye bir uygulama yoktur. Farklı dil, din, mezhebe sahip her ailenin değerleri farklıdır. Tek tip insan yetiştirmeyi amaçlayan bu müfredatta; bilimsel eğitim ve akademik başarı önemsizleştirilmektedir. Kaldı ki dünya beceri odaklı eğitime geçmektedir. Evrenin oluşumu bile evrim teorisiyle değil, dini yaklaşımla açıklanmaktadır.

Bu müfredat, kapalı kapılar ardında hazırlanmış; onu uygulayacak olan öğretmenlerin, üniversitelerin, velilerin diğer paydaşların görüşleri alınmamıştır. Oysa, reform gereksinimden doğar. Müfredatın hangi gereksinim için yapıldığına ilişkin, bir ihtiyaç analizi de yoktur.

Eğitim Bilimciler, daha önce okullarda sanatı, sporu, felsefeyi dışlayan, din

derslerinin sayısını arttıran, tamamen sınava odaklı bir anlayış dayatıldığını, bugünse Cumhuriyet kazanımlarını, devrimlerini yok sayan, okullarda laik eğitim yerine, medrese eğitimini dayatan, eğitim programı olmayıp, bir parti programı olan bu müfredatta; Cumhuriyetin, Atatürk'ün eksik olduğunu söylüyorlar.

BILIMDEN KOPARMA ÇABALARI

Faik Akçay

Millî Eğitim Bakanlığı'nca hazırlanan, TBMM tarafından kabul edilen **Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Müfredatı** ülkemizin zamanın gerisinde kaldığını kanıtlıyor.

Cumhuriyet döneminde, ülkemiz eğitim kurumlarında okutulması gereken konuların saptanması için, 1924, 1926, 1936, 1962, 1968 yıllarında önemli değişiklikler yapıldı. 1970'li, 1980'li yıllarda da değişiklikler birbirini izledi. Yerli, yabancı uzmanlara raporlar hazırlatıldı. AKP döneminde, 2005'ten bugüne (2005, 2009, 2012, 2015, 2017) değişiklik adı altında, öğretim düzenini gericileştirme çabaları sürdürüldü.

Cumhuriyet döneminin başlarında, değişimlerin yönü uygarlığı yakalamaya doğru çevrilmişken, şimdi uygarlıktan koparmaya doğru gelişmeler yaşandığı görülüyor. **“1939'a kadar, eğitim ortamının düzenli bir yapıya kavuşturulması için Türk ve yabancı uzmanların raporlar hazırladıkları, projeler verdikleri biliniyor. Amerikalı Prof. John Dewey'nin 1924 tarihli 2 raporu, Alman danışman Kühne'nin 1925 yılında hazırladığı Teknik Öğretim Raporu, Belçikalı Uzman Omer Buyse'in 1927 tarihli programı, Amerikalı Uzman Mrs. Parker'ın 1934'te verdiği öğretim raporları, Prof. A. Malche'in 1932'de üniversite için hazırladığı reform raporu, 1933-34 yıllarında Türkiye'de geniş çaplı ekonomik araştırmalar yapan Amerikan heyetinin verdiği raporun eğitimle ilgili bölümü vs.”⁽¹⁾**

Ülke yönetimine gelen her siyasal yapının kendi görüşlerine uygun insanlar yetiştirmek için çabaladıkları kanısı yaygın. Bize göre, yönetime hangi görüşten kim gelirse gelsin, devletin görüşleri, kırmızı çizgileri dışında hiçbir değişikliğin yapılmadığı, yapılmasının söz konusu olamayacağı açık. Bu durumun

günümüzde de geçerli olduğunu düşünüyoruz.

Yakın bir geçmişte, eğitim kurumlarımızda nelerin okutulması gerektiğini belirleyen, sözde değişim, özde **değişmeme** üzerine kurulu farklı yöntemler uygulandı. Bunlardan olumlu sonuçlar alınamadı. Çünkü değişimler, bilimin, insanlığın gelişiminin tersine yönelmekteydi.

Öğretim izlenceleri sürekli değişmeli

Öğretim izlenceleri (programları), bilimde, teknolojiye gelişmeler, değişimlerin olduğu her süreçte yenilenmeli.

Değişim bazı durumlarda bir yılla bile sınırlandırılmadan yapılmalı. Bilim, teknoloji, bunlara koşut olarak insanlık sürekli değişim içinde olduğuna göre, insana öğretilecek konular da sürekli değişmek zorunda.

Yapılan hiçbir değişiklik, eğitimdeki sorunları çözmedi, yeni sorunlar ekledi. Çünkü yapılan tüm değişiklikler, bilimsel değildi.

Önümüzdeki 100 yıla damgasını vuracağı ileri sürülen yeni değişiklik, 100 gün yaşayamayacağına benzemekte. Bilimsellikten, çağdaşlıktan, laiklikten, küresel değerlerden yoksun olan bir değişikliğin yaşama olanağı olamaz. Bu olayın doğasına aykırıdır. **Değişmeme** ilkesi üzerine kurulan **sözde değişikliğin**, ülkemizi bir adım ileriye götürmesi düşünülemez.

Türkiye insanının gelecek yüzyıllarda nasıl yönetilmek istendiği Yapay zekâ çağında, “1700 yıl öncesinin yalanlarına gömmeye çalışmanın bir yararı yok, bundan sonra da olamaz.

Bilim dışılık

“Dinsel tasavvurların, dinsel bilincin, dini buyrukların en belirgin ve ortak özelliği, insan bireyini ve toplumlarını

belirli icaplarla terbiye etmeye, buyruklara uymaya çağırmasıdır. Doğa dininden ikonik tapınmalara, çok tanrılıktan tek tanrılı dinlere dek tüm dini ‘yaptırımcı kurgu’ insan davranışı, tutumu, ilişkilerine yön verme iddiası taşır.”⁽²⁾

Özünde “**değişmezlik**”, “**sorgulamadan benimseme (kabullenme)**” olan bir değer öğretimini yaparak, insanlığın gelişimine, bilime uygun bir **yenilik** yapamazsınız. Yaptığınız iş, değişmezliği, bilim ve akıl dışılığı sürdürmeye yapay gerekçeler uydurmak olur. Bu eylem, insanınıza yaptığınız bilinçli bir kötülüktür.

Ülke insanının geleceğiyle oynayacak olan öğretim izlencesinin en belirgin niteliği bilim dışı olması. Bilim dışı, işe yaramayan, insanlığın geleceğinde hiç işe yaramayacak bilgilerle uyutarak, gençlerin zamanlarını çalma çabası, ülke insanına yapılabilecek en büyük kötülük.

Bilinçli kötülük

20 milyona yakın öğrencinin yıllarını, geleceklerini çalmak, onları insanlığın küresel gelişmişlik düzeyinden kopararak ortaçağın karanlıklarına yöneltmek, ülke gençliğine yapılabilecek bilinçli, örgütlü bir kötülüktür. Sorgulamaz, çalışmaz beyinler, uyumlu duruma getirilmiş, sorgulama yeteneği ellerinden alınmış insanların, ülkelerine, insanlığa yararı olamaz. Bu gidişin ancak ülkeyi yönetenlere, bilgisizlik üzerine yönetme erki yerleştirmeye çalışanlara yararı olur.

İnsan türü, öteki canlıları kendi yararına çalıştırmak için çok büyük kazanımlar elde etti. Hayvanları kesip etini yemekte. Atların, eşeklerin, develerin sırtlarına binip gezmekte. Kuşları tüm özgürlüklerinden yoksun biçimde kafeslere tıkarak, onların tutsaklıklarını haykırmaya çalışan seslerini dinlemekte, eylemlerini izlemekte. İnsan, insanlık tarihinin uzunca bir sürecinde, atların

sırtına binerek savaşmayı, yeni yaşam alanları bulmayı, hem cinslerini öldürmeyi, güçsüzlerin ellerinde bulunan tüm varlıkları kendi kullanımına geçirmeyi başardı.

İnsanın doğayı, başka canlıları kendi çıkarları için kullanmanın yanında, kendi türünü egemenliği altına alarak çıkarları doğrultusunda yönetmek, yönlendirmek, insanlık tarihinin belki en kötü eylemi. İnsan yığınlarını dinle uyutarak, güçle korkutarak birilerinin, belli kesimlerin yararına çalışan, edilgen sürüler durumuna sokmak, insanlığa yapılan en büyük, en acımasız kötülük.

Eğitim-öğretim alanında oynanan oyunların gerçek yüzünü görebilmek için “okul kurumunun işlevini” anlamak gerekmektedir.

Okul kurumunun işlevi

Okutulacak konuların, yapıtların ne amaçla ne düşüncelerle belirlendiklerini anlayabilmek için, öğretim kurumlarından nelerin beklendiğini anlamak gerekmektedir. Michael Foucault, bu konuda şunları söylemekte:

“Modern okul sisteminin anlamlandırılması için modern iktidar formunun oluşumunu anlamak önemlidir. Foucault’ya göre (2006 a) 18. Yüzyılın sonuyla birlikte bedene azap çektiren, bedeni parçalayan ve teşhir eden cezalandırıcı iktidar, yerini disiplinci iktidara devretmiştir. İktidar tipinin değişmesiyle beden, cezalandırılabilir nesne olmaktan çıkarak uysallaştırılan ve edilgenleştirilen bir nesneye dönüşmüştür. Bedenin uysallaşması ise okul, hapishane, tımarhane, hastane gibi kurumlarda uygulanan bir dizi pratiklerle sağlanmaktadır. (Güneş, 2015)

“Panoptikon toplum modeli,

toplumdaki bireylerin özelliklerini, bireyselliklerini belirlemektedir. Bireyleri ve toplumları gözetim altına alma, denetleme, ayırıştırma, hesaplama, sınıflandırma ve akılcılaştırma teknikleri sayesinde artık bedenlerin belirli bir norma uyumlu hale getirilmesi mekânsal düzenlemelerle mümkün olmuştur (Gülşahin, 2019)”, s. 66 ⁽³⁾

Panoptikon: Bütün bir gözetim, denetim aygıtına verilen addır. Özünde bir toplum modelini anlatmaktadır.

Foucault’ya göre, okul kurumu, yönetim (iktidar) üretme yeridir. Bunu düşününce, eğitim kurumlarında yönetme gücü oluşturmaya yönelik bilgilerin verilmesi çabalarını kolayca anlamak olanaklı. Nelerin öğretilceklerinden daha çok, buraların bir yönetim (iktidar) üretme kurumu olmalarının amaçlandığını anlamak ortada.

Günümüzden 50-60 yıl sonra yaşayacak küçük insanlara, günümüzde bile geçerli olmayan 1700 yıl öncesinin değerlerini ezberletmeye çalışmanın akılla bağdaşacak bir yanı yok.

Çağdışı bilgiler yüklenen gençlerin, kendilerine, içinde yaşadıkları topluma, insanlığa yararlı bireyler olmaları olanaksızdır. Bu bilgilerle yetişen çocuklar, kendilerine, ülkelerine yararlı insanlar olamayacaklar. Bunun da ötesinde tüm insanlık için sorun kaynağı olacaklar.

“Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli” ancak bu ülkeyi, insanımızı Türkiye’nin batışının yüzyılına götürebilir.

Yeterli değerlendirme yapılmadı

Yapılması düşünülen değişiklik, eğitimin paydaşları arasında, kamuoyunda yeterince tartışılmadı. Öğretmenler, öğrenciler, veliler, uzmanlar, üniversiteler görüşleri alınmadan, bu nedenle

katılımcılıktan çok uzak. Bu konu günlerle sınırlı değil aylarca tartışılmalıydı. Tepeden inme görüşler, toplumu biçimlendirme çabası, gelecek günler için yapıcı değil yıkıcı sonuçlar doğuracak. Yapmak istedikleri tüm gericiiliklerin, tutarsızlıkların tam tersi düşüncede olduklarını söylemekte.

Yazıma George Orwell'in kült romanında,1984'de geçen bir pasajla son vermek istiyorum:

“Biz, zorla boyun eğilmesinden hoşlanmayız. Bize kendi isteğinle uymalısın. Biz bize başkaldıranları yok etmeyiz. Akıllarını ele geçirip değiştirir, yeniden biçimlendiririz. Ondaki tüm kötülüğü yok eder, onu yalnız görünüşte değil, tüm gönlü ve tüm ruhuyla kendi tarafımıza çeker, sonra öldürürüz.” (4)

Bu saptama, Türkiye Yüzyılı Maarif Modelinin gerçek beklentilerini öz olarak ortaya koymakta.

Bu eğitim düzeninde yetişecekler, gelişmiş ülkelere ucuz emek gücü, paralı asker, niteliksiz, işsiz, tarikatlara boğazı tokluğuna kulluk yapmaktan başka yeteneği olamayan insanlar yetiştirmekten öteye geçemezler.

-
- (1) Sakaoğlu, Necdet, **Cumhuriyet Dönemi Eğitim Tarihi**, İletişim Yayınları, 1. Basım, İstanbul, 1992, s. 61
  - (2) Akdağ, Yusuf, **Dinin Toplumsal İşlevi Üzerine Kısa Notlar**, Teori ve Eylem Dergisi, Kış 2022, S. 58, İstanbul, 2022, s. 36 - Dinin Toplumsal İşlevi Üzerine Kısa Notlar - Teori ve [Eylemteoriveeylem.net](https://www.eylemteoriveeylem.net/tr/2023/01/08/dinin-toplumsal-...)
  - (3) Ağın, Eren, Michael Foucault, Çalışmalarında **Panoptikon, Kapatılma ve Okul Kurumu**, Eğitim Bilim Toplum Dergisi, Sayı 79, Yaz 2022, s. 65- 66
  - (4) George Orwell'in 1984 [instagram.com](https://www.instagram.com/CT341JXs8ho/)>p/CT341JXs8ho/Меню, Elif Sürmeli Susam

TÜRKİYE'DE DİNİ EĞİTİM¹

Ünal Özmen

Türkiye Cumhuriyeti, 1950-2000 yılları arasında 50 yıl din eğitimini modern eğitim içinde yürütmeyi denedi. Son çeyrek yüzyılda ise eğitim kurumlarını ve içeriğini tamamen dinselleştirme yoluna giderek teşkilat yapısından, öğretim programlarından, eğitim materyallerinden, öğretim yöntem ve tekniklerinden, öğretmen ve diğer tüm eğitim bileşenlerinden dine uygun bulunmayan unsurları ya ayıklandı ya etkisiz hale getirildi. Böylece din eğitiminden dini eğitime geçmiş oldu.

Gün itibari ile Türkiye'de dini eğitim okul öncesinden (2-6 yaş) başlar ve "Değerler Eğitimi" adı altındaki derslere imamlar girer. Zorunlu eğitimin 4. sınıfından itibaren 12. sınıfa dek haftada 2 saat zorunlu din dersine ek olarak, öğrencilerin seçmek zorunda olduğu ortaokulda 6, lisede 7 dini ders vardır. Öğrenci, öğretim yılı içerisinde Kuran kurslarına devam edebilmektedir. Temmuz-Ağustos 2023'te 193 bin 564'ü okul öncesi yaşta olmak üzere 4 milyon "civarında" çocuk Diyanet İşleri Başkanlığının açtığı resmi kuran kursuna katıldı (Tarikat ve Cemaatlere bağlı kurslarla ilgili veri yok.).

Ayrıca, Türkiye'de ortaokul ve lise düzeyinde imam hatip adında dini bir okul türü vardır. Zorunlu eğitim kapsamındaki bu okullara bir buçuk milyon öğrenci kayıtlıdır. 3 bin 432 imam hatip ortaokulu ve bin 714 imam hatip lisesinin aynı okul düzeyindeki okullara oranı yüzde 20; bu okullara devam eden öğrencilerin aynı okul düzeyindeki öğrencilere oranı ise yüzde 13,5'tir. İlahiyat mezunu "öğretmen" sayısı bilinmiyor, sadece İHL'lerdeki dini ders öğretmeni sayısı 51 bin 816. YÖK'e bağlı 115 İlahiyat fakültesi, 37 İslami İlimler Enstitüsü vardır.

¹ Bu makale, 3-6 Temmuz 2024'te Ankara Üniversitesinde gerçekleşen XII. Uluslararası Eleştirel Eğitim Konferansı (ICCE) konuşmasının özetidir.

Dini okullar ve bu okullardaki öğrenci sayısı toplumun değil siyasetin talebi sonucu arttı. Gülen Cemaati okulları örneğinde görüldüğü gibi talep, siyasi ve ekonomik teşviklerle (kamu dairesi, yurt, burs gibi teşviklerle siyasi mücadele sebebine dönüştürülerek) yaratılmıştı. Bu nedenle dini okulların ve derslerin müfredatında otoriteye itaati sağlayacak telkinci normatif dil hakimdir. Doğal olarak öğrenciye bir birey olarak hitap etmiyor; Öğrenci, programın ve onun öğretmeni olan dindar kişinin önünde çokluğun parçası olan bir nesnedir.

Öğrenciye gerçek yaşamla ilişki kurmada kullanacağı beceri kazandırmayan, ekonomik ve sosyal yaşamın referans kabul etmediği böyle bir eğitime toplumun saygı ve güven duyması düşünülemez. Sistem, güven krizini aşmak ve toplum talebini diri tutabilmek için dini okul programlarında Türkçe, edebiyat, sosyal bilgiler, matematik, fizik gibi bilim derslerine yer verip onları modern okullara benzetme yoluna gitmektedir.

Fakat iktidar, Haziran 2024'te yasallaştırdığı ve önümüzdeki öğretim yılında uygulanmaya konacak Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli ile dini eğitimin modern eğitimin bir parçası olmadığını ilan etti. Bu modele göre Diyanet İşleri Başkanlığı ve dini cemaatler eğitim bakanlığının resmi ortakları olacak, din ile ilgili olsun veya olmasın her öğretim programının Dine Uygunluk Komisyonundan onay alması gerekecek. Şu anda görüşülen Öğretmenlik Meslek Kanunu ile de öğretmen yetiştirme üniversitelerden alınıp eğitim bakanlığına bağlı Öğretmen Akademisine devredilecek.

Özetlersek Türkiye'de eğitim; bireye din, aile, etnik köken, gelenek gibi kontrol gücü yüksek, evrensel değerlerle çatışan küçük grup düşünceleri aşılacakla iştigal etmektedir. Onların deyimiyle bu eğitimin "çıktısı", sınıfından uzaklaştıkça farklı temsil biçimlerine yönelip toplumsal değer üretiminden uzak duracak ve korunması gerektiğine inandırıldığı değerler uğruna çatışmaktan

çekinmeyecek bireyler olacaktır.

Nitekim makro veriler, dini eğitimin bilim, kültür, ekonomi, barış, eşitlik, refah ve yaşam kalitesi gibi kategorilerle ölçülen ve eğitimle erişilen toplumsal mutluluk göstergelerindeki yerini değiştirmedeği gibi ülkeler sıralamasında daha da geriye düştüğünü göstermektedir.

- Türkiye, cinsiyete dayalı eşitsizlikleri gösteren 2024 Küresel Cinsiyet Farkı Raporu sıralamasında 146 ülke arasında 127,
- Küresel Barış Endeksi'nde 152. (2019),
- Küresel Refah Endeksi'nde 167 ülke arasında 93. sırada
- Ülkelerin insanlığa yaptıkları katkıların ölçüldüğü İyi Ülke Endeksi'nde 40-50 arasında gidip geliyor.
- Hiçbir kamu üniversitesi ölçütü bilimsel faaliyet olan değerlendirmelerde dünya üniversiteleri sıralamasında ilk 500'e giremiyor.
- Din algısı araştırma verileri, dini eğitimin, dinlere de değer ve güç katmadığını göstermektedir. Türkiye'de yetişkin bireyler arasında sık sık ya da her zaman, yani düzenli olarak, beş vakit namaz kılanların oranı yüzde 39. Bu oran dini eğitimden geçmiş 18-24 yaş grubunda yüzde 20.

Eğitim-Din Çatışması

Eğitim, hem bireyi ekonomik, sosyal ve siyasal değişime hazırlama hem gelişmenin yönünü herkesin yararına olacak şekilde tayin edecek bilinci kazandırma işidir. O nedenle eğitim dinamik bir süreçtir. Ekonomik, kültürel, siyasal ve sosyal ilişkilerin yeniden şekillendiği günümüzde sürecin takipçisi değil yönlendirici olması beklenir.

Eğitimin bu işlevini yerine getirebilmesi kuşkusuz kullandığı bilginin ve yönteminin bilimsel, işleyişinin demokratik

olmasına bağlıdır. Bu doğal olarak laik olmayı, yani din ile birlikte olmamayı gerektirir.

Din ise doğası gereği dinamik değildir: Bilgi kaynağı olarak bilimin bilgisini, öğretimde bilimin yöntemini kullanmaz. Değişmez, değiştirilemez bilgi ve değerlere sahip olmasından ötürü diyaloga kapalıdır. Dolayısıyla demokratik değildir. Diyaloga kapalı olması onu uzlaşmaz yapar. Uzlaşmazlığı ise modern değerlere karşı agresif davranmaya sevk eder, Bu özelliği dinleri çatışma ideolojisi olarak kullanılmaya uygun bir araca dönüştürüyor. Nitekim dünyanın dört bir yanında süren ve asıl nedeni ekonomik olan iç ve dış çatışmalarda taraflar dinle motive edilmektedir.

Oysa eğitimin amacı, barış içinde birlikte yaşamının yol ve yöntemlerini göstermek, bireyi evrensel topluma hazırlamaktır. Eğitimle dinin farklı toplumsal kurumlar olup aynı değerlere sahip olmaması, eğitimin dinin, dinin eğitimin bilgi ve yöntemini kullanmaması, birbirinin mekânında (eğitimin camide, ibadetin okulda) örgütlenmesini imkânsız kılmaktadır. Dinle eğitimi birlikte düşünenler imkansız zorlayarak zaman, enerji ve ekonomisini heba etmektedir.

Türkiye’de dini eğitim, pedagojinin ilkelerini olduğu gibi ulusal ve uluslararası hukuku da ihlal eden bir yolda ilerlemektedir. Mevcut haliyle dini eğitim Anayasanın 2. ve 24. maddelerine, Çocuk Hakları Sözleşmesi’ne, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin eğitim hakkını düzenleyen maddelerine, Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmenin 18 ve 24. maddelerine, AİHM ve Anayasa Mahkemesi kararlarına aykırıdır.

Din-Kapitalizm Uzlaşması

Artık İslam dünyayı açıklamak, metafizik sorulara yanıt aramakla ilgilenmiyor. Fakat iştiğal alanı ile ilgili soruların kaynağı olma kapasitesini yitirmiş, insani ilişkilerde kullanılabilecek değer üretmemelerine rağmen hâlâ kişi ve

toplum kimliğini tanımlayan unsurlardan biri olmayı sürdürebiliyor. Din, Müslüman ülkelerde devletin karşılığı olma vasfını da muhafaza edebiliyor. Modern devlette din; hukuk, aile, eğitim, kültür ve ekonomi arasındaki toplumsal kurumlardan biri sayılmasına karşın Müslüman ülkelerde ekonomi hariç diğer kurumların üstünde bir konuma sahiptir.

Müslüman devletlerde ekonomide din dışı kurallar işler. Finans, ticaret, iletişim, ulaşım, mal ve hizmet standardı konusunda küresel hukuka içtenlikle uyum sağlanırken grup kimliği, sosyal hukuk, yönetim biçimi, kişisel ve toplumsal ilişkilerin evrensel normlardan etkilenmesine izin verilmez. Anayasasında “İslam devleti” yazmayan ülkelerden biri olmasına rağmen İslamcılarının iktidarı ele geçirmesiyle Türkiye, üyesi ve imzacısı olduğu uluslararası kuruluşların insan haklarıyla ilgili hüküm ve sözleşmelerini rahatlıkla ihlal edebilmekte, hukuk ve adalet konusundaki kararlarına uymamaktadır. Fakat söz konusu ticaret olduğunda uluslararası ticaret hukukunun tüm hükümlerine ve kapitalizmin yerleşik içtihadına özenle uymaktadır.

Kamuya ait mülklere el koymak, kamusal hizmetleri piyasanın yatırımına açmak kamunun ve kamusal denetimin ortadan kaldırılmasını gerektirir. Bu ve bunun sonucu olarak ortaya çıkan eşitsizliğe ve yoksulluğa rıza üretmek, özgürlükleri kısıtlayıp yasakları çoğaltmak, toplumun kaybeden kesimlerini kendi içinde çatıştırmak kamusal ilişkilerin kurucu kültürünün, bilginin, bilgi paylaşımının, diyalogun ve toplumsal değerlerin aşındırılması ile mümkündür. Din, bunu başarabilme kapasitesine ve deneyimine sahip olduğu için sahaya çekildi. Böylece değer, bilgi ve kültür kurumu olan eğitim saldırısının ilk ve öncelikli hedefi oldu.

Özellikle son çeyrek yüzyılda dünya en çok da Türkiye, “neden” diye sorulması gereken olaylar yaşadı; mesela yirmi kişi neden iki milyar dünya insanının servetinden fazlasına sahip! Dinlerin

bu soruya yanıtı “Tanrının hikmetinden sual olunmaz.” şeklindedir. ‘Öyle olması gerektiği için öyle’ anlamındaki bu dinsel yanıtın kitle bilincine dönüşmesi kuşkusuz örgütü eğitimin konusu olmayı gerektirir. Kapitalizmin finansal ilişkisinde rüştünü ispatlayan dinin bu yönünü ihmal etmesi düşünülemezdi. Nitekim eğitim alanına girmesine izin verdi.

Dinin eğitim ve dinin toplum yaşamına müdahalesi, kapitalizmin dine ihtiyacı oranında gerçekleşiyor. Tabi ki dinin hayatımızdaki yerinin ne oranda olması gerektiğini belirleyen asıl unsur kamusal bilinç oluyor. Eğer toplum ve devlet bu dengeyi sağlayacak araçlardan yoksunsa din sizi bir istilacı gibi çevirebilir. Dinsel olmayan tüm insani kazanımlarınızı bir çırpıda kaybedebilirsiniz. Bu bakımdan İŞİD’in Irak ve Suriye’yi istilası ile ABD Kongresinin işgali arasında bir fark görmüyorum.

Bildiğiniz gibi soğuk savaşla birlikte ırkçılık dini argümanlarla beslenmektedir. Avrupa ve Amerika’da yükselen sağ partiler de kitleleri dinle motive etmektedir. Dinin baskısına Müslüman coğrafyadan daha az maruz kalması, Batı’yı risk alanının dışında tutmuyor. Haziran 2024’te ABD’nin Louisiana eyaleti, Tanrı’nın Musa Peygamber’e ilettiğine inanılan On Emir’in okunabilir boyutta sınıflarda bulundurulmasını zorunlu haline getirdi. Çok sayıdaki Cumhuriyetçi eyaletin benzer kararı almak üzere olduğu söyleniyor. ABD’nin bunu aşabilecek seküler topluma ve araçlara sahip olduğunu, bu On Emir’in “öldürmeyeceksin”, “çalmayacaksın” gibi ahlaki telkinler içerdiği düşünülebilir fakat ahlakın dinsel bir gereklilik olduğu algısını bir kez yerleştirdiğinizde aynı kişinin, aynı kitabın diğer ayetlerindeki “öldürün” emrine uymasını engelleyemezsiniz.

Kapitalizm, neoliberal döneminde liberal, postmodern, faşist argümanlarıyla lojistik destek verip ideolojikleştirdiği dini görüş ve grupları sahaya sürdü. Bu, dinlerin ardındaki asıl gücü görmemizi

engellediği gibi muhatabını seçmekte güçlük çeken veya onunla yüzleşmekten kaçınan “sol”un ideolojik tavrından, sistem tartışmasından, sınıf ve emek eksenli mücadeleden uzaklaşmasını sağladı. Örneğin, Türkiye solu olarak 1980’li yıllara dek “devrim”e ne denli yakın olduğumuzu tartışırken bugün ülkeyi monarşiden kurtarma, özel alanımızı, giyim tarzımızı, yeme içme alışkanlıklarımızı koruma mücadelesi vermekteyiz. Sadece Türkiye ve diğer Müslüman ülkelerde değil, Batı’da da antikapitalist söylem geliştirme yerine iyi kapitalist kötü kapitalist arasında tercih yapmak durumunda kaldı. Amerika seçimlerini izleyen Türkiyeli bir solcu bile Biden’i Trump’a tercih etmek durumunda kalıyor.

Sosyal-siyasal ve kültürel gelişmeye engel teşkil eden feodal düşünme biçimi, nasıl oluyor da kapitalizmin toplumla ilişki kurarken tercih ettiği öncelikli seçeneklerden biri olabiliyor? Dinin kendini araçsallaştırmış olması bizim sorunumuz değil, fakat kapitalizmin değerlerini işsizleştirilmesi, dinlere muhtaç kalacak kadar yeni değer üretememesi varisleri olarak bizi doğrudan ilgilendiriyor. O nedenle muhatabımız din değil, burada din bağlamında tartıştığımız her şeyin kapitalizm için söylenmiş olduğunu varsayınız. Çünkü örgütsel pratiğinden yararlanmak için onu kamusal alana çağırın ve kamusal düzenlemede ona hak etmediği ölçüde rol veren kapitalizmdi.

Kuşkusuz dinleri hafife almıyoruz; öğretileriyle, güçlü tarihsel geçmişi ve örgütlenme geleneği ile kapitalizme ihtiyaç duymadan da yaşayabilir. Fakat burjuvazinin desteği olmadan kurucusu olmadığı devlet, toplum ve kültür içinde baş edilemeyecek politik güce dönüşmesi olanaksızdı.

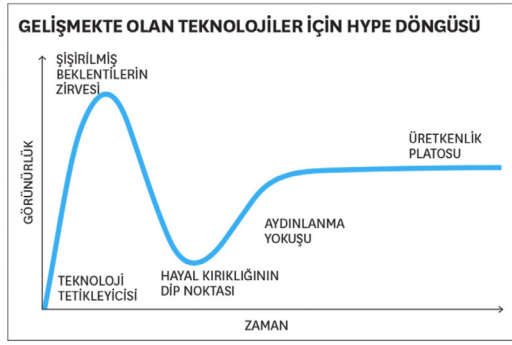
EĞİTİM BAĞLAMINDA YAPAY ZEKA: BEKLENTİ ENFLASYONUNUN ZİRVESİNDEN VERİMLİLİK PLATOSUNA DAİR BAZI ÖNGÖRÜLER

Sevil Esmâ Tunç¹

Bu yazıya nasıl bir giriş yapmam gerektiğine dair yaşadığım ikilemi okurla paylaşmak istiyorum. Bu sayede okuyucuya metnin iki alternatif halini sunmak ve metin, dolayısıyla konu, ile ilişkisinde bir tür öznelik ve özgürlük alanı açmak istiyorum. Metnin örgüsü yapay zekanın (*Artificial Intelligence, AI*) ne olduğu; eğitim sürecini ve çıktılarını nasıl yeniden şekillendirebileceği; eğitim bağlamında yarattığı olası tehditler ve bunların olası önlemleri; eğitim alanında yarattığı fırsatlar şeklindedir. Bu alt başlıklardan her birini, bugün yapay zekâ dediğimizde neredeyse herkesin ilk aklına gelen, Kasım 2022 tarihinde piyasaya sürülen yapay zekâ sohbet robotu ChatGPT'ye sormak, onun cevapları üzerinden tartışmayı başlatmak ve ilerlemek ile herhangi bir güncel yapay zekâ aracı kullanmadan metni yazmak arasında kaldım. Bu ikilem konuyla ilişkilendirme bağlamında iki farklı paradigmayı temsil ettiği için benim tercih ettiğim ikinci yol dışında okuyucuyu birinci yolun olasılığından haberdar etmek sorumluluğu hissettim. Okuyucu istediği taktirde bahsettiğim başlıkları sohbet robotuna sorarak metin ile karşılaştırma yapabilir. Bu yazıda ikinci yolu tercih etme nedenim hype döngüsünün (*hype cycle*) dışına çıkmak tamamen mümkün olmasa da bu doğrultuda metin ve konu içinde konumlanma aksiyonu almak.

Hype kelimesini abartılı veya yoğun tanııtım ve dolayısıyla faydalarının abartılması şeklinde tanımlamak mümkündür. Bu nedenle hype çeviride “aldatmaca” kelimesine yakın olsa da aldatmacanın niteliği hakkında yeterli bilgiyi vermediği için “hype” kelimesini metinde orijinal olarak kullanmak tercih edilmiştir. Aşağıdaki şekilde Hype Döngüsünün farklı basamakları görülmektedir.

¹Arş. Gör. Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi Eğitim Yönetimi Anabilim Dalı, sevilesmatunc@gmail.com

Kaynak: Berinato, 2016

Gartner'ın 1995'te ortaya koyduğu Hype Döngüsü kavramı, yeni bir teknolojinin aşırı bir coşku döneminden sonra bir hayal kırıklığı ve gerçekliğe dönme dönemini geçerek, teknolojinin bir pazardaki veya alandaki rolünün ve öneminin nihai olarak anlaşılmasına kadarki tipik ilerlemesini karakterize eder. Hype döngüsünün ilk kısmı temel olarak teknolojinin geleceği hakkında spekülasyon yapan medya tarafından yürütülen boş bir aldatmaca tarafından yönlendirilir. Hype döngüsünün ikinci kısmı ise performans kazanımları ve benimseme artışı ile devam eder. Bilgi teknolojileri dünyasının belirli bir segmentindeki teknolojilerin görece olgunluğunun anlık bir fotoğrafını çeken hype döngüsünün basit ve net bir mesajı vardır: Bir teknolojiye sırf abartılıyor diye, beklenti enflasyonunun zirvesinde yatırım yapılmamalı ve erken dönemdeki aşırı beklenti karşılanmadığı için bir teknoloji göz ardı edilmemelidir (Linder & Fenn, 2003). Örneğin 1965-1977 yılları arasındaki dönem, bilgisayarların her şeye gücü yeten bir beyin ve insanı aşan zekanın yoğunlaşmış hali olarak görüldüğü bir dönemdi. Ancak bilgisayarların fiyatlarının ucuzlaması ve toplumda erişilebilir hale gelmesi ile bu gerçek dışı beklentiler ayıklanmaya başladı (Toffler, 2008). Bu nedenle yapay zekâ gibi yeni bir teknolojiyi tanımlarken de bu döngünün tarihsel olarak hangi basamağında bulunduğumuzu göz

önünde bulundurmamak öngörülerimizin hata payı hakkında fikir verici olacaktır. Bu alanda çalışan bilim insanları yirminci yüzyıla kadar baskın bilimsel çabanın fizik ve kimya alanında olduğunu, fakat yirmi birinci yüzyılda baskın bilimsel çabanın moleküler genetik ve yapay zeka alanında olacağını öngörmüşlerdir (Nilsson, 1983). Hakkında bu denli büyük öngörüler olan yapay zekâyı tanımlamaya, multidisipliner doğası ve toplumdaki kullanımının çeşitliliği nedeniyle yapay zekâyı tanımlamanın zorluğunu kabul ederek başlamak gerekmektedir. Endüstri, devlet kuruluşları ve danışmanlık şirketleri yapay zekâyı anlama uygulama ve kavramsallaştırma konusunda farklı aşamalarda. Bu nedenle evrensel bir yapay zekâ tanımı yapmak oldukça karmaşıktır (Abbass, 2021). Yapay zekanın ne olduğu sorusunun cevabı kime sorduğunuza göre değişecektir. Ayrıca yapay zekanın insan gibi davranmasını mı, insan gibi düşünmesini mi, rasyonel düşünmesini mi (zekanın rasyonelliğe indirgenmesinin problematiği ayrı bir tartışma konusudur), yoksa rasyonel davranmasını mı kriter olarak alacağınız da cevabı etkileyecektir (Holden, 2021). Ancak genel olarak yapay zekanın verimli ve ucuz hale getirdiği görevin tahmin olduğunu, diğer bir deyişle sahip olduğumuz bilgileri alıp daha önceden sahip olmadığımız bilgileri üretme yeteneği olduğunu söylemek mümkündür. Yapay zekanın daha önceden tahmin odaklı olarak çözülmeyen sorunları tahmin odaklı olarak çözmeye yardımcı olurken bir takım insan becerilerinin değerini yükseltip diğerlerini düşüreceği öngörülmektedir (Agrawal, Gans, Goldfarb, 2017).

Yapay zekanın eğitimin süreç ve çıktıları günümüzde nasıl şekillendirdiği ve gelecekte nasıl şekillendirileceğine

dair bazı tespitler ve öngörüler şu şekilde sıralanabilir: Yapay zekanın özellikle öğrenme gücünü çeken çocukları sınıflandırma veya yapıcı geribildirim ile performans değerlendirmesi yaparak çoğunlukla rutin faaliyetlerde yardımcı olması beklenmektedir. Yapay zekâ öğrencinin ilerlemesine ilişkin genel bir bakış sunarak ve gerekliliklerin karşılanmasını sağlayarak öğrencilerin öğrenme deneyimlerini kişiselleştirmesine veya müfredatın kişiselleştirilmesine yardımcı olabilir. Öğretmenler öğrencilere yardımcı olmak için sohbet robotları gibi yapay zekâ teknolojileri kullanabilir. Yapay zekâ, uzaktan ve çevrimiçi eğitimin kalitesinin yükselmesine yardımcı olabilir. Nesnelerin İnterneti (IoT) ve 5G bağlantısı daha entegre hale geldikçe, sanal sınıflar nihayetinde giderek geleneksel sınıfların yerini alacaktır (Alam, 2021). Yapay zekanın mimik tanıma teknolojisi sayesinde telefon, tablet veya bilgisayar karşısındaki öğrencinin konuyu anlamak ile ilgili sıkıntı yaşadığı fark edildiğinde ders öğrencinin anlayacağı şekilde değiştirilerek öğrencinin dersi daha kolay bir şekilde takip etmesi sağlanabilir. Sınıfa hastalık veya engel gibi nedenlerle gelemeyen öğrenciler için dünya çapında bir öğrenme ortamı yaratabilir. Okullara öğrenci seçimi ve kabulü yapay zeka desteği ile yapılabilir (Kengam, 2020). Yapay zekanın eğitimin hangi alanlarında ne şekilde kullanılabileceğinin tam bir listesini yapmak, herhangi bir teknoloji olduğu gibi imkansızdır. Elektrik veya tekerlek gibi bir teknoloji olduğu gibi o teknoloji ile etkileşime giren insanın ihtiyaçları ve hayal gücü doğrultusunda sınırsız olasılık vardır.

Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü'nün (OECD) 2023 yılı Mart ayında yayınladığı "Eğitim Teknoloji ile Yarışı Kayıp mı Ediyor: AI'nin Matematik ve Okumadaki İlerlemesi"

adlı raporda özellikle istihdam ve eğitim için kilit öneme sahip beceri alanlarında, yapay zekanın insan becerilerine ilişkin yeteneklerinin sistematik olarak değerlendirilme ihtiyacı olduğu ifade edilmektedir. Böyle bir değerlendirmenin politika yapımcıların ve eğitimcilerin teknolojik değişimin işgücü üzerindeki etkisini daha iyi tahmin etmelerine ve bireyleri geleceğin taleplerine hazırlamalarına yardımcı olacağı öne sürülmektedir. Raporda eğitim yoluyla AI teknolojisinin ötesinde beceriler geliştirmenin önemi ve teknoloji kullanımından kaynaklanan mesleki değişikliklerle başa çıkmak için dijital beceriler de dahil olmak üzere çeşitli beceriler kazandırılmasının önemine değinilmektedir.

Dünyada meydana gelen teknolojik devrimler, insanın işle ve iş üzerinden kendi doğası, sosyal çevresi ve doğa ile kurduğu ilişkiyi yeniden kurgulamıştır. Marx'ın yabancılaşma kavramı üzerinden bir okuma yapıldığı zaman, endüstri devriminden sonra Taylorist bir iş dizaynı yoluyla işin bir zaman akışıyla küçük parçalara bölünmesi ve herhangi bir bireyin üzerinde çalıştığı parça dışında işin geneline dair tam bir hakimiyeti bulunmamasının işçinin eylemine ve kendi doğasına yabancılaşma, içinde bulunduğu sosyal bağlama yabancılaşma gibi sonuçları doğurduğu söylenebilir. Endüstri devrimiyle birlikte üretim tarzı değişikliğinin sonucuna dair örnekte olduğu gibi bireyin her üretim tarzı değişikliğinde iş, iş üzerinden varlık ve varlık üzerinden kendi varoluşu ile ilişkisinin yeniden kurgulandığı öne sürülebilir. Bugün yapay zekanın da bir tür endüstri devrimi benzeri bir devrim yaratacağını iddia etmek hype döngüsünün zirvesinde olduğumuzun bir kanıtı da olsa, en azından var olan işlerin şeklini ve niteliğini değiştireceğini, dolayısıyla işgücünün

ve bu işgücünü yetiştirecek eğitim sistemini şekillendireceğini söylemek gerçekten pek de uzak olmayacaktır. Belki de yapay zekanın insan becerilerinde daha fazla ustalaşması ile iş piyasasında tutunamayacak insan sayısındaki artış “evrensel temel gelir” tartışmalarını ilerleyen yıllarda daha fazla ateşleyecektir. Yazımı, insan olmanın vicdan, etik değerler, karar almada rasyonelliğin üstündeki değerleri hesaba katma gibi bir “doğası” olduğuna ve hiçbir yapay sistemin bu noktalarda alternatif oluşturamayacağına, yapay zekanın herhangi bir alanda insan gözetiminden uzak, otonom kararlar alan bir mekanizma olarak değil insanı ve insan kararlarını güçlendiren bir paradigmada ilerleyeceğine, eğitimi de bu doğrultuda şekillendireceğine dair umutlu öngörümle bitirmek istiyorum.

Kaynaklar

- Abbass, H. (2021). What is artificial intelligence? *IEEE Transactions on Artificial Intelligence*, 2(2), 94–95.
- Agarwal, A., Gans, J. S., & Goldfarb, A. (2017). What to expect from artificial intelligence. *MIT Sloan Management*

Review, 58(3): 23-27.

- Alam, A. (2021). 2021 International Conference on Computational Intelligence and Computing Applications (ICCICA). *Possibilities and apprehensions in the landscape of artificial intelligence in education*, 1–8.
- Berinato, S. (2016). Görselleştirmeyi İşe Yarar Hale Getirmek. *Harvard Business Review Türkiye*. <https://hbrturkiye.com/dergi/gorsellestirmeyi-ise-yarar-hale-getirmek>
- Holden, S. (2021). *Artificial Intelligence*. <https://www.cl.cam.ac.uk/teaching/2021/ArtInt/ai-2021-bw.pdf>
- Kengam, J. (2020). *Artificial intelligence in education*. <https://doi.org/https://doi.org/10.13140/RG.2.2.16375.65445>
- Linden, A., & Fenn, J. (2003). Understanding Gartner's hype cycles. *Strategic Analysis Report N° R-20-1971*. Gartner, Inc, 88(1423).
- Nilsson, N. J. (1983). Artificial intelligence prepares for 2001. *AI Magazine*, 4(4): 7-14.
- OECD. (2023). Is Education Losing the Race with Technology?: AI's Progress in Maths and Reading. İçinde *Educational Research and Innovation*. OECD Publishing.
- Toffler, A. (2008). *Üçüncü dalga* (Çev. S. Yeniçeri). İstanbul, Koridor Yayıncılık.

ZORUNLU EĞİTİMDE MESLEKİ EĞİTİMİN MEŞRUIYETİ

Murat Kaymak

Artık yüksek sesle söylemekten çekinmemek gerek: Zorunlu eğitim kapsamındaki okullarda mesleki eğitim yapılması meşruiyetini tümüyle yitirmiştir.

19 ve 20. yüz yılın başlarında genç işgücüne ihtiyaç duyan daha öncesinde 16 ve 17. yüz yılda çocuk işgücüne ihtiyaç duyan bir ekonomi vardı.

Merak edenler Marx'ın Kapital'in ilk cildinde İngiltere'de çocukların durumuyla ilgili detaylı anlatımlarına bakabilirler. Okumuş olanlardan da hatırlamalarını isterim. Zorunlu eğitim kapsamında mesleki eğitimin, hele de çıraklık eğitiminin günümüzün ve geleceğin ekonomisiyle bir ilgisi yok. Yetişmiş işgücünün istihdamının dahi sağlanamadığı bir dönemde genç işgücüne duyulan ihtiyacın bir zorunluluk olduğu 19 ve 20. yüz yılın birinci yarısında işlevsel olan meslek eğitimine bugünün dünyasında yer olmamalı.

Burada iki noktayı dikkate almamız gerekir: Birincisi bireylerin gelişim sürecinde çocuk ve çocukluk evresinin geçirdiği evrim, ikincisi ise ekonominin üretim ve dolaşım sistemlerinin nasıl bir işgücüne ihtiyaç duyduğudur.

Çocuk ve çocukluk

Şunu kabul etmek gerekir ki çocukluk insanlığın toplumsal evrimine göre şekilleniyor. İlkel avcı-toplayıcı toplumun çocukluğu ile tarım ve modern dönem toplumlarının çocukluk anlayışları birbirinden epeyce farklıdır¹. Ayrıca çocukluk sadece ekonomik sisteme göre şekillenmiyor, o sistemin ürettiği kültür ve inanç gibi parametreler de çocukluk dönemini etkilemektedir. Günümüz çocukluğunu, sanayi toplumunun ortaya çıkışından başlatabiliriz. Çocukluğun bir 19. Yüz yıl buluşu olduğu **Phillip Aries**'in çalışmalarıyla artık genel kabul görüyor².

¹ Çocukluk tarihinin bu şekilde ayrıştırılması için bkz: Peter N. Stearns, Çocukluğun Tarihi (Çev: Hilal Dikmen-Büşra Uçar) Dedalus Kitap, 2018, İstanbul.

² Colin Heywood, Baba Bana Top At (Çev: Esin Hoşsucu), Kitap Yayınevi, 2003, İstanbul.

Modern çağda çocukluğun toplumsal yaşamla olan bağı gereği uzadığı açıktır. Her ne kadar hukuki olarak 18 yaş esas alınsa da çocuğun çocukluktan çıkışı için temel ölçüt olan kendi yaşamını sürdürebilme becerilerine sahip olma, bu becerilerle yaşamı kazanma ve kimseye muhtaç olmayacak biçimde bir refaha ulaşma yaşı 30 yaş sınırına yaklaşmış durumda³.

Okul eğitimi tümüyle hayata hazırlık olarak gören, hayata hazırlanmanın ise temelini meslek eğitimi olarak görenler, eğitimin çocuğun kendi benliğini oluşturması, bağımsızlaşması gibi eğitimin diğer işlevlerinin toplumsal yaşam içinde çocuk için daha fazla gerekli olduğunu görmek istemiyorlar. Diğer yandan aynı kişiler meslek eğitimi ile çocukluk ve çocuk hakları gibi ikinci Dünya Savaşı sonrasında öne çıkan kavramları dikkate almamaktadırlar. Zorunlu eğitimde meslek eğitimi gerekçelendirirken **Frederick Elkin**⁴ tarafından ortaya konulan çocuğun toplumsallaşması olgusuna yer vermemektedirler. Temel düşünceleri çocuğun toplumsallaşmasının biyolojik olgunlaşmadan ibaret olduğudur. Ergen haline gelen çocuk yetişkindir anlayışındadırlar.

Oysa meslek öğrenmek için erken ya da ileri yaş belirleyici bir etkisi yoktur. İlgil ve ihtiyaç, ileri yaşlarda meslek öğreniminin yapılabildiğini hatta küçük yaşta meslek eğitimi alanlara göre daha kısa sürede

³ Bu konuda gelişim psikologlarına kulak vermek gerekir. Eğitim kademeleri, okul öncesi, ilkokul, ortaokul, lise ve üniversite diye adlandırmak gelişim aşamaları dikkate alınarak tasarlanmaktadır. Örneğin ortaokul, kritik bir dönem olan ergenlik dönemine gelmekte. 14-25 yaş arası grubu yetişkinlik değil de "beliren yetişkinlik(erken yetişkinlik) olarak adlandıran ve değerlendiren psikolog Jeffrey Jensen Arnett'in çalışmaları gerçekten dikkat çekmekte. (<https://jeffreymarrett.com/>) Arnett'in üniversite öğrencileri üzerinde yaptığı araştırmada öğrencilerin sadece %23'ünün kendilerini yetişkin olarak görmesi çocukluktan yetişkinliğe geçmenin hukukta olduğu gibi sadece yaş ile saptanması gerçekçi olmayacaktır.

⁴Frederick Elkin, Çocuk ve Toplum/Çocuğun Toplumsallaşması, (Çev: Nazife Güngör), Gündoğen Yayınları, 1995, Ankara.

öğrenmenin, beceri kazanmanın gerçekleştiğini gösteriyor. Ayrıca mesleki eğitimin ve istihdamın gerekliliklerinin bilincinde olmak bu süreçte çok daha etkili olmaktadır.

Çocuk ve çocukluk üzerine kafa yormayan bu anlayışın diğer bir hatası da çocukların ilgilerini hızlıca meslek becerisine dönüştürme arzusundan kaynaklanıyor. Meslek eğitimi önceleyenler için çocuk zaten küçük yaşta biçimlendirilmesi gereken bir varlıktır. Çünkü çocuk büyüdüğüde istedik ilgisi değişebilir. Halk deyişiyle söyleyecek olursak çocuk bir an evvel baltaya sap olmalıdır. Müziğe ilgisi varsa matematik, felsefe, sosyoloji neyine gerek. İyi atlayıp zıplıyorsa Türkçe'yi güzel kullanmak da ne oluyor. Çocuk zaten sınıfında matematik, kimya, fizik öğrenemiyor, bunda niye ısrar edelim, gönderelim sanat okuluna kaynak, torna, tesviye öğrensin. Birey değil biran evvel ara eleman olsun. Tarım okulunda tarım, din okulunda din, müzik okulunda müzik, spor okulunda spor öğrensin. Bilişim okulunda bilişim öğrensin⁵.

Küçük yaşta mesleğe yöneltme(bu yönlendirme, yönelimi destekleme değildir) sadece çocuğa meslek eğitimi vermekten söz ederken klasik meslek eğitimi ilkelerini de yok saymaktadır. Çocuklar iş yerlerinde öğretmenden uzak biçimde işgücü olarak istihdam edilebilmektedir. Bilerek "istihdam edilmektedir" diyorum çünkü öğretmenin olmadığı yerde öğrenme olsa dahi bu modern anlamda mesleki eğitim değildir. Eğitim olmadığı için işe başlama yaşı olarak meslek okullarındaki bu sözde stajların sayılması talebi noktasında Bakanlığın bir karşı savunu geliştiremediğini görüyoruz. Stajlar eğitim değil de işe başlama olarak sayılıp bir sigorta kaydı oluşturulursa çocuk iş hukuku açısından öğrenci değil, işçi olacaktır.

Ayrıca mesleki eğitimi küçük yaşta başlatma

⁵Bir bu eksikti, Sivas'ta bilişim ortaokulu açmak gibi akıl dışılığa vardırıdılar bu işi. <https://www.dha.com.tr/foto-galeri/turkiyenin-ilk-meslek-ortaokulu-sivasta-acilacak-2481904>

sevdasına tutulmuş olanlar, çocukların kendi hakları ve toplumsal-siyasal talepleri noktasında bilinçli yurttaşlar olmasında hayli kaygısızdırlar. (Swezy'nin bahsettiği tipik *eksik eğitim düzeyi* tam olarak oluşmakta⁶.) İşgücü alanına mesleki eğitim gören çocukları yetiştirmeyi görev bilen Bakanlık, iş gücü piyasalarına hâkim olan sosyal adaletsizlik konusunda sessiz olmakla kalmıyor sistemin bu şekilde işlemlerini sağlayıcı rol de üstleniyor. 19 ve 20 yüz yılda çalışanların toplumsal çıkarlarını ifade edebilmede uzun uzun eğitime gerek yoktu belki ama günümüzde siyasal bilinçlenme uzun bir eğitim süreciyle birlikte ilerliyor.

İşgücünde Değişim

Çocuk ve çocukluk kavramındaki değişimi dikkate almaksızın meslek eğitimi savunusu yapanların günümüz toplumundaki işgücünün yapısındaki değişimi de dikkate almadıklarını görüyoruz. Örneğin mesleki eğitim planlaması yaparken Milli Eğitim Bakanlığı'nın Dünyanın ve Türkiye'nin iş gücü yapısını ortaya koyan, işgücü piyasalarındaki temel eğilimleri saptayan araştırmalar yaptığını, yaptırdığını görmedik. Popüler dille söylersek, Bakanlık "kapitalizm nereye gidiyor" sorusunu soran bir kuruluş değil. Bu soruyu hem Dünya hem Türkiye için sormayan bir kurumun meslek eğitimi anlayabileceğini de düşünmüyorum. Görülüyor ki Milli Eğitim Bakanlığı oda ve şirket yöneticilerin hiçbir araştırmaya dayanmayan, kendi pratiklerini genelledikleri söylemlerini referans almakta. İmam-Hatip ortaokulları ve liselerinde olduğu gibi de ideolojik saiklerle hareket etmektedirler. Küçük yaşta din eğitimi çocuğu ne ahlaklı ne de din hakkında bilgili, rasyonel bir insan yapar. Çünkü günümüzde çocuk, bir ağaç

⁶ "Buna karşılık az gelişmiş ülkelerin işçi sınıfları sayıca azlıkları yanında iş bulmuş, çalışması için bazı yaşama koşulları sağlanmış, sigorta ve grev haklarıyla donatılmıştır. Eksik eğitim düzeyi de buna eklenirse, bilinçlenmesi yavaş bir sınıf halini almaktadır." P. Swezy, "Kapitalizm Nereye Gidiyor?" (Çev: Arslan Başer Kafaoglu) s.54, Ağaoğlu Yayınları, 1970, İstanbul.

parçası gibi elde yontulacak, şekillendirilecek bir varlık değildir. Bu düşünceye ulaşmak için araştırmalar yapmanıza, yapılmış olanları okumanıza gerek yok. Evinizde, apartmanınızda yetişmekte olan bir veya birkaç çocuğu izlemeniz yeter de artar. Küçük yaşta din eğitimi uygulaması sadece çocuğun özgür iradesini geliştirmesini ortadan kaldırır o kadar. Yüz yıllardır uygulana gelen bu yöntemin ne gibi sonuçlar doğurduğunu bu şekilde yetişmiş geçmiş nesillere ve yaşayanlara bakmak yeterlidir.

Çocukları eğitim sonrasında istihdam edecek olan iş alanlarının iş güvencesi ve refah sunma imkânları önemli ölçüde değişmiştir. Şirketler, büyük çoğunluğu çıraklıktan başlayan bir yetiştirme ve istihdama kapalıdır. İstihdam edecekleri kişileri lisans eğitimi tamamlamış, ellerinde yabancı dil, yazılım sertifikaları olan bireylerden seçiyorlar. Dileyen bu konuda İLO ve TÜİK tarafından gerçekleştirilen istihdam araştırmalarına bakabilir. Özellikle İLO'nun her yıl yenilediği "Dünyada İstihdam ve Sosyal Görünüm: Eğilimler"⁷ araştırmasına bakılmalıdır. Türkiye'de durum farklı değildir. Meslek liselerinden ve meslek yüksekokullarından mezun olanların sayısı sürekli artarken KPSS yoluyla kamunun istihdam kontenjanlarında sürekli düşüş görülmektedir⁸.

İşsizliğin arttığı ve çalışanların yoksullaştığı bir Dünyada ve Türkiye'de yaşıyoruz.

Zorunlu eğitim toplumun ortak değerlerini, becerilerini, bilgilerini yükseltme mücadelesidir. Zorunlu eğitimde meslek eğitimi ise bunu parçalayan bir uygulamadır.

Eğitimin sorunları bu sorunları görmek, analiz etmek ve çıkış yolları bulmakla anlaşılabilir, çözülebilir.

⁷ https://www.ilo.org/sites/default/files/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---inst/documents/publication/wcms_908142.pdf

⁸ https://dokuman.osym.gov.tr/pdfdokuman/2024/KPSS/TERCIH1/tablo2_d11072024.pdf , https://www.yok.gov.tr/Documents/Kurumsal/egitim_ogretim_dairesi/Meslek-Yuksekokullar%C4%B1/03_Bilgehan_Gulcan.pdf

TERSİNE Ya Da TEPETAKLAK EĞİTİM

Erdoğan Yılmaz

Uruguaylı gazeteci ve yazar **Eduardo GALEANO** (1940-2015) “**Tepetaklak**” adlı kitabında (1) herşeyin tersine döndüğünü anlatırken, “**Tersine dünya tersine ödüllendirir; alçakgönüllülüğü küçük görür, çalışmayı cezalandırır, vicdansızlığı ödüllendirir...** (tersine dünyanın) **hocaları doğaya iftira eder, adaletsizlik doğanın kanunu der...** (Örneğin) **M.FRIEDMAN, işsizliğin doğal kuralından sözeder** (ve işsizlik) **doğa kanunu yüzünden der; J.D.ROCKFELLER, doğa en yeteneklileri ödüllendiriyor, yararsızları cezalandırıyor**” der. Friedman’ın da Rockfeller’in de aklına eğitimde eşitsizlik; emekçi sınıfın yaşadığı adaletsizlikler, egemen sınıf ve oligarşinin¹ yol açtığı sömürü ve yoksulluk gibi nedenler gelmez. Oysa Galeano “**örgütlü suçların en geçerli ifadesi ekonomidir**” der ve sözlerini şöyle sürdürür: “**Tersine dünya bize gerçekliği değiştirmek yerine ona katlanmayı, onu kabullenmeyi öğretiyor, suç böyle uygulanıyor.... Suç okulundaki zorunlu dersler, iktidarsızlık, unutkanlık ve teslimiyet**” tir.(2010;13-16)

Başka bir deyişle herşey o kadar tepetaklak ediliyor ki kör inançlara ve cehalete tutsak bırakılan halk gerçekleri öğrenemiyor, her felaketi gerçekten “fitratlarının bir sonucu” ya da “alinyazısı-kader” sanıyor; sorgulamadan, kuşku duymadan kabulleniyor. Yönetim erkini elinde tutan egemen güç, eğitim sistemini bu amaçla “tersine” ve etkin biçimde kullanıyor. Eğitim tepetaklak edilerek “örgütlü suç”un aracı yapılıyor. Yetkin, yetenekli, yaratıcı birey ya da kurumlar cezalandırılıyor.

¹ Oligarşi için bir çok tanım yapılmıştır. Bunlardan biri Sn.Emre Kongar’a aittir:“Kendi çıkarları için küçük ve ayrıcalıklı bir grubun insanları aldatmak ve/veya baskı kurmak yoluyla sömürmesine dayalı yönetim biçimi.” (08.02.2024, Cumhuriyet)

Unutmayalım, bu sadece son yılların marifeti olan bir bilinçli körleştirme değildir. Köy enstitülerinin kapatılması, öğretmen okullarının, anadolu ve fen liselerinin yok edilmesi, her okulu imam hatipleştirme, her yerin sibyan okulu ve medreselerle doldurulması, hala direnen ve bilim etiğinin savunucusu bir iki üniversite hariç, çoğunun iri bir liseye dönüştürülmesi gibi bir kıyım süreci çocuklarımızın ve ülkenin geleceğini karartıyor.

Cehalet alkışlanıyor, liyakatsizliğin önü açılıyor; oligarşiye karşı duran, sesini yükseltenler, insanca bir gelirden, eğitimden, iş bulmaktan, iş bulsa sağlıklı beslenme, yükselme olasılığından yoksun bırakılıyor. Bunları aşmak için, koşulsuz itaat, kör inanç dayatılıyor. Eğitim sisteminin tüm kurumları, dinci-gerici-tarikatçı bağnazlığa; tarihsel süreçte içinde defalarca kafasını aynı duvara çarpan islamcılığa ve osmanlıcılığa açılıyor. O çürüyüp gitmiş ideolojik saplantıyla, akıl, bilim ve çağdaşlık düşman görülüyor, onu önceleyenlere baskılar artıyor. Aslında oligarşi, **“tepetaklak” ettiği “tersine dünya”**nın içinde yok olmaktan, devrimci-demokrat, adil-eşitlikçi, çağdaş-ilerici bir yönetim anlayışının egemenliğinden korkuyor; halkı kandırmak, sömürüyü kalıcı kılmak için eğitimi gerici koşullandırmanın aracı yapıyor.

Oligarşi aynı meşrepten kafalarla ikide bir, “bu sistem yanlış, kökten değişmeli” diyerek her seferinde sistemi biraz daha bozuyor, geriye götürüyor. Somut düşünce evresinde olan çocukları bile, gerici-dinci yasak ve günahlarla korkutuyor, zihinlerini mühürlüyor. Çocuklarımızı, akıl ve bilime dayalı çağdaş bir eğitimden kopartarak; onlara, kendi sığ dünyalarına özel uydurdukları “istendik davranış”ları dayatıyor...

Oligarşi, öte yandan ana babaları

yoksullaştırıyor, onları toprağından, üretimden ve işinden yoksun bira kırken, bunun çilesini en çok çocuklara çektiriyor. Çocuklar, bedensel-ruhsal-zihinsel gelişimleri için yeteri ve gereği gibi beslenemiyor. Ana babaları ile yokluk ve yoksulluğa mahkum edilen çocuk ve gençler, “ihtiyaçlar hiyerarşisi”nin daha ilk basamaklarında takılıp kalıyor. Kısacası sağlıksız, güvenlik ve gelişmeden yoksun; cahil, mutsuz ve umutsuz bir gelecek için adeta özel bir çaba harcanıyor. Böylece itaatkar, kolay yönetilen, doğal felaketleri bile “kader-fitrat” bağlamında algılama ve kabullenmeleri için uğraşılıyor. Geçersizliği ve çarpıklığı adından başlayan “ÇEDES, Maarif Müfredatı” gibi akıl-bilim dışı uygulamalar, dinci-kindar kuşak projesini gerçekleştirmek için üretiliyor.

Kuşkusuz oligarşi de başka bir dünyanın varlığını ve ona mutlaka ulaşılacağını; bu yapının içinde yaşanan çelişki ve çatışmaların aydınlığa gebe olduğunu, bu sürecin biteceğini, tepetaklak ettikleri her şeyin yerli yerine oturacağını biliyor. Oligarşi bu endişe ile saldırganlaşıyor, anayasal hak olan özgürlükleri hiçe sayıyor. **Galeano’nun dediği gibi** bu korkuyla, **“Kapitalizmin sahne ismi(ni) pazar ekonomisi; emperyalizmin adını küreselleşme, kurbanları(ni) geliştirmekte olan ülke; oportünizmin (adını) pragmatizm; ihanetin realizm; yoksulların (adını) yoksun, dar gelirli, kıt kaynaklı insan; yoksul çocukların** eğitim sistemi dışına itilmesi(ni ise) eğitimi yarıda bırakmak” olarak paketliyor.(2010;44) Böylece tersine dünyanın sorunlarını, algı çarpıtmaları, korku ve baskılarla; yalan, yolsuzluk, yoksullukla ve bedensel-zihinsel-ruhsal yoksun bırakmalarla örtebileceğini sanıyor. Oligarşi eğitimi kullanıyor ve onun bilinen tanımlarının özünü hiçe sayarak kendi amaçlarına uygun biçimde

tersine çeviriyor. Eğitimbilime ters ne varsa bunları körükörüne uyguluyor. Yaptıklarını, "**Bireyin davranışında kendi yaşantısı ve kültürleme yoluyla kasıtlı olarak istendik değişiklik meydana getirme süreci**" sayıyor. Neredeyse Özcan DEMİREL'in(2) bu tanımını kullanarak, adeta "Biz de işte bunu yapıyoruz" diyor!..

"Yeni Türkiye" diye sunulan ve herşeyi tepetaklak eden bu uygulamalar az bile bulunuyor. "**Aile, eğitim ve kültürde** (yani tersine kültürlemede) **başarılı olamadık**" ya da Sn. Cumhurbaşkanı'nın 2020'deki sözleriyle ve özetle, "**Fikri iktidarımızı tesis edemedik, Batıcılık saplantısıyla, bize ait olmayan bir medeniyete kaptırdık, iktidar olduk ama sosyal ve kültürel alanlarda iktidar değiliz...**" (3) deniliyor. Biraz geriye gidersek, iktidar olmaktan ne anlaşıldığı açıkça söyleniyor. Örneğin 2017'de yine Sn. Erdoğan'ın, "**...İmam hatiplere olan ilginin artması, tüm okullarda Kur'an-ı Kerim, Siyer-i Nebi, Osmanlıca gibi derslerin... okutulması başlıbaşına çok güzel şeyler... bununla birlikte ülkemizin ihtiyacı... bizim hayalimiz olan nesillerin yetiştirilmesi konusunda hala pek çok eksiklerimiz bulunuyor**" (4) diyerek eğitimde amaçlanan "**yaşantı ve kültürleme yoluyla istenilen kasıtlı davranış değişikliği**"ne açıklık kazandırılıyor. Bu davranış değişikliği içinde yaşamın anahtarları matematik, fen bilimleri, biyoloji, jeoloji, astronomi, felsefe gibi yaşamsal önem ve değerdeki dersleri, bilimi, bilimsel uygulamalı eğitimi bırakın, bu alanlardaki bilgi kırıntılarının bile adı var kendi görünmez kılınıyor. Türkçemizi doğru ve güzel kullanma, okuduğunu anlama ve düşüncesini yazılı ve sözlü anlatabilme becerilerinin ise hiç mi hiç önemi yok, varsa yoksa Osmanlıca-Arapça güzellemesi...

Oysa altı yüzyıl Osmanlı'nın sıbyan

okulları ve medreselerinde yapılan "tedris", verilen "terbiye" bu değil miydi?.. Ciltlerce araştırma ve değerlendirmeler bize bu "tedris ve terbiye"nin; devlete egemen olan, "kerameti kendinden menkul" hoca, şeyh ve imamların sosyoekonomik ve siyasal çöküşü getiren temel etkenlerden biri olduğunu kanıtıyor. Buna karşın, oligarşi, ulusu geri, kör cahil bırakan bu saplantının adeta yeni bir versiyonunu tekrarlayıp duruyor, geri kalmışlık kemikleşiyor.

Fatma VARİŞ (5) adeta bu tutumu tanımlıyor: "**Eğitimin bilimselleşmesi yolunda boşluklar giderilmedikçe, eğitim hizmetleri, körlerin file dokunmak suretiyle her bir yanını başka bir eşyaya benzettikleri ve bütünlüğüne bir türlü erişemediklerini anlatan fıkrayı anımsatmaya devam edecektir**" diyerek eğitim işinin "**amatör ellere bırakılmayacağını**"(1994;2) belirtiyor.

Örneğin, müfredat hazırlama, program geliştirme, ders ve içerik belirleme gibi işler bilindiği gibi eğitim bilimi konusudur ve belli ilke ve yöntemlere dayanılarak yürütülür. Bunun hareket noktası, yetiştirilecek bireylerin profilini belirlemekle başlar. Oligarşi de böyle yapıyor ama işe tersten, tepetaklak girerek... Önce gerici-dinci, kindar ve dindar nesil profili amaç olarak yazılıyor, sonra uymayan ne varsa atılıp altı buna göre dolduruluyor.

Yetiştirilmesi öngörülen birey profilinin, bireysel-toplumsal-evrensel gereksinimler, bilimsel gerçekler ve ölçütler boyutunda ele alınması zorunluluk ve sorumluluğu kenara itilerek yürütülüyor. Yani herşey tersine çevriliyor ve ülkenin geleceği yokediliyor. Peki öngörülen profil nedir?.. Sormayan sorgulamayan, düşünmeyen, araştırmayan; itaatkar, kaderine razı ve şükreden, dindar ve kindar, kolay yönetilen bir kul ve ümmettir. Buna

karşı çıkan bazı görüşlerin de safiyetle, “o dersi ya da konuyu değil şunları şu kadar saat koymalı” gibi tartışma, yorum ve değerlendirmelere girmeleri, hiç bir çözüm getirmeyecek iyi niyetli görüşler olarak kalmaktadır. Hepimiz biliyoruz ki, imam bildiğini okuyacak ses yükseltmeler adeta bir duvara çarparak geri dönecektir. Çözüm bir iki ilerici, demokrat kuruluş ve sendikanın örneğini verdiği gibi, demokratik hakların kullanıldığı eylemli girişimlerde dayatmalara hayır demektedir. Bunun için, velileri, demokratik-ilerici dernek ve STK’ları kapsayan, demokratik dirençli geniş bir taban yaratılmalıdır.

Eleştirel pedagojinin güçlü kuramcılarında **Paulo FREIRE** (1921-1997)’in (6) tersine eğitim sistemini eleştirirken yaptığı değerlendirmeler, **Eduardo Galeano** ile adeta benzerlik taşımaktadır. Örneğin, Freire **“Öğretmek, bilgi aktarmak değil, bilginin üretimi veya inşası için imkan yaratmaktır”** der ve sözlerini şöyle sürdürür: **“Öğretmen tarafından şekillendirilen nesne olduğuna inanmaya başlarsam, (kendimi) bana aktarılan bilgi parçalarını alan pasif kişi konumuna indiririm...”** Öğrencisini bu tuzağa düşürmek istemeyen **“bir eğitimci, eleştireliliği, merakı ve öğrencinin özerkliğini savunmak zorundadır... eğitimcinin görevi sadece içeriği değil, doğru düşünebilmeyi de öğretme(ktir.) Her şeyi ezberleyen...metnin kölesi olan, ezberlediklerini tekrar eden(ler) okudukları ile yaşananlar arasında somut bağlar kuramaz. İlerici eğitim praksisinin² en önemli işlevlerinden biri, eleştirel, gözü pek bir merakı teşvik etmektir... (2019;68-77)** Freire’e göre **“mekanik bir hafıza”** yaratmak eğitim değildir, **olsa olsa bireyi “ehlileştirmekdir.”** Başka bir deyişle

² Bir çok açıklama yapılabilir, kısaca, “pratik, (bilgi-ye dayalı) uygulama; uygulanabilir kuram.

“mekanik bir ezberleme gerçek bir öğrenme olmadığı gibi, öğrenen kişiyi bir takım içerikleri transfer eden edilgen bir araç haline getirir eleştirel epistemolojik merakın reddi” demektir bu. (2019;111) Özetle, **“Egemen sınıfların perspektifinden bakıldığında”** eğitim, **“eleştirel epistemolojik merakla sorgulamayı, dünyaya müdahale etme ve onu dönüştürmeyi amaçlayan etkin birey yetiştirmeyi elbette”** istemeyecektir. Onun için birey, **“edilgen”** hatta **“miyop, kör”** ve sadece **“görünenin”** ve ona **“aktarılanın tutsağı olmalı, kapana kısırılmalıdır”**. (2019,140-145) Olan biten tam da budur!..

Freire, öğretmen-öğrenci ilişkisine değinirken de, **“öğretmenin anlatan bir özne, öğrencilerin de sabırla dinleyen nesnelere”** olduğunu belirtir; ne olursa olsun **“anlatılan şeyler cansızlaşma ve taşlaşma eğilimindedir. Öğretmen gerçeklikten sanki kıpırtısız, durağan, ayrı bölümlerden oluşan bir şey gibi sözeder. Görevi, gerçeklikten ve bütünlükten koparılmış içerikle doldurulmalıdır.”** Freire burada iki ilginç metaforla önemli bir eleştiriye yer verir: Bu metaforlardan biri öğrencilerin **“doldurulması gereken bidonlar ya da kaplar”** diğeri eğitimin bir **“bankacı eğitim modeli”** olarak tanımlanmasıdır. Kısaca belirtirsek, merakı öldüren, sorma sorgulamayı, araştırmayı ve eleştirel yaklaşımı yok eden bir sistemde, **“öğretmen tarafından (öğrenciler) ne kadar çok doldurulursa o kadar iyi bir öğretmen, kaplar (bidonlar) ne kadar pısrıksa ve doldurulmalarına izin veriyorsa o kadar iyi öğrencidir.”** Öğrencilere verilen rol, **“tanınan hareket alanı, yatırılanı (öğretmenin anlattıklarını) kabul ve tasnif edip yığmaktan ibaret”** tir. Freire, uygulanan bu eğitim modeline onun için **“bankacı eğitim modeli”** der; çünkü bu modelde

öğretmen adeta “**kapları dolduran bir yatırımcı**” gibidir. Bu model, “**öğrencilerin kendilerine yüklenen yağma malzemeyi istiflemekle ne kadar meşgul olursa dünyaya müdahale etmeleri** (için oluşması gereken) **eleştirel bilinçlerinin o kadar güdük kalacağını, dünyayı nasılsa öyle benimseyeceklerini**” belirtir ve “**ezenler, bankacı eğitim modelini vesayetçi bir sosyal yardım aygıtıyla birlikte kullanmak**”la yetinmez, insanların duygu ve düşünceleri ile eleştirel, etkin ve yaratıcı olmalarını bastırır, bu insanları “**sağlıklı (!) toplumun patolojisi olarak görür, onları kendilerince dayatılan gerici-tutucu bir dünyanın kalıplarına uygun hale getirmeyi**” hedefler.(2019;92) Yapılan saptama ve değerlendirmeler, bize hiç de yabancı değil!...

“**Bankacı eğitim modeli**”ni uygulayan dinci-gerici kafa, “**öğrencilerin (sadece) dinlemesine dayalı, ders saatleri, okuma ödevleri, bilgi değerlendirme yöntemleri, sınıf geçme kıstası, bu konfeksiyon yaklaşımıyla düşünmeyi engellemeye**” uğraşır. (2019;95) Doğrusu işin özü burada ve üstelik uzun yıllardır yapılan da bu... Böyle bir yaklaşım ve dayatma açıkça çocukların zihinsel-ruhsal istismarından başka bir şey değildir. Freire, “**bilinçli varlıklar**”ı ezen, edilgin kılan, özgürlüğü yok eden, kul-köle yapan “**bankacı öğretim modeli**”nden kurtulmanın yolu olarak “**problem tanımlayıcı**” öğretim modeline geçilmesini önerir ve bu modeli tanımlarken şöyle der: “Özgürleştirici bir eğitim çalışması idrak (akıl erdirmeye, anlama yeteneği, kavrayış) **edimlerinden oluşur bilgi aktarımından değil... Bu yöntemde öğrenciler uysal dinleyiciler değildir, artık öğretmenle diyalog içinde eleştirel araştırma ortaklarıdır. Öğretmen öğrenciye malzemeyi üzerinde düşünmeleri için sunar**

ve öğrenciler kendi düşüncelerini ifade ederlerken o da önceki değerlendirmelerini yeniden gözden geçirir. Problem tanımlayıcı eğitimcinin rolü, öğrencilerle birlikte ‘doxa’ (gerçekliğin bir bölümüne erişebilme; varlığa dair çarpık ve yanlış kanaatte olma; cehaletle bilgi arasında kalma) **düzeyindeki bilginin yerine ‘logos’** (akıl, düşünme) **düzeyindeki gerçek algının aldığı koşulları yaratmaktadır.”** (2019;99) Düşlemesi bile çok güzel değil mi?..

Bu saptama ve değerlendirmeler ışığında, çağdaş, evrensel-ulusal-bireysel gereksinimlerle hiçbir ilişkisi bulunmayan; tersine, herşeyi tepetaklak ederek içinden çıkılmaz bir duruma getiren gerici-dinci eğitim ideolojisine ve uygulamalarına karşı çıkmak giderek önem kazanmaktadır... Eğitim kavramının içini boşaltan; bireyi, çevreye, ulusal ve evrensel değer ve ölçütlere yabancılaştıran, uygar ve çağdaş dünyadan koparan ve ülkeyi sıradan bir ortadoğu ülkesi konumuna getiren bu uygulamalara “eğitim” denilmesini içimize sindiremeyiz. Çocuklarımızın, kendi ana dilini bile anlamak, etkili biçimde doğru yazıp konuşmak konusunda çağdaş yaşlılarının yanında çok gerilerde kalmasını kabul edemeyiz. Tanımından başlayarak, bireyin ve toplumun gereksinimine ve evrensel ölçütlere uygun bir eğitim için, demokratik bir manifestonun vakit geçirilmeden hazırlanması ve demokratik eylemli bir mücadele zorunludur.

Sonuçta sistem çocuklarımızı, evrenselliğin, akıl ve bilimin dışına çekmekte, yenilikçi-yaratıcı, üretici ve yüksek teknolojiye hakim, toplumu dönüştürecek ve “çağdaş uygarlık düzeyinin üzerine çıkaracak” bireylerin önünü tıkamaktadır. İktidar dinci-gerici yapılarla el ele, bir yandan örneğin henüz somut düşünce evresinde

olan 5-6 yaşlarındaki çocuklardan başlayarak adeta geniş çaplı bir savaş hali ilan etmekte, öte yandan **TÜİK Veri Portalı**'nda yeralan 11 Mart 2024 tarihli haber bültenine göre "2024 Ocak ayında işsizlik oranı 3.214.000 olmuş, genç nüfusta (15-24 yaş grubunda) işsizlik oranı %16.4"e ulaşmıştır.(data.tuik.gov.tr) **DİSK-AR**'a göre Mart 2024 tarihli ve geniş tabanlı işsiz sayısı 10.500.000'dir. Çalışabilir durumdaki 65.600.000 kişinin 22.700.000'i kayıtlı ve tam zamanlı çalışmaktadır. Geniş tanımlı genç işsiz sayısı %38.8'i bulmaktadır. (<https://araştırma.disk.org.tr>) **Birgün Gazetesi** bu konudaki haberleri derleyip toplamış, TÜİK verilerine dayanarak ne işte ne eğitimde olan 2.465.000 gencin bulunduğunu, yani 15-24 yaş grubundaki 4 gençten 1'inin eğitimin de istihdamın da dışında kaldığını, bu gençlerden 322.000'in üniversite mezunu olduğunu duyurmuştur.(8)

Bu "**tepetaklak edilmiş tersine eğitim**" öğretmeni "**yatırımcı ya da bankacı**"ya, öğrenciyi gerici-ideolojik hurafelerle doldurulması gereken "**boş kap ya da bidon**"a dönüştürerek çocuklarımıza zihinsel-ruhsal bir istismar uygulamaktadır. Bu suça ortak olmak, onu kabul etmek, ona katlanmak olanaksızdır. Bir kez daha belirtelim, kısık sesli karşı çıkışların sesini yükseltmek, tüm demokratik güçlerin katılımı sağlanarak demokratik direnişlerle toplumsal bilinci örgütlemek zorunludur.

- (1) GALEANO, Eduardo - Tepetaklak, Tersine Dünya Okulu, 3. Baskı, Çitlenbik Yayınları, İstanbul, 2010.
- (2) DEMİREL, Özcan - Eğitim Sözlüğü, Dictionary of Education, 3. Baskı, PEGEM Yay., Ankara, 2005.
- (3) <https://haberalternatif.com>
- (4) HOCALOĞLU, Hilmi - <https://voaturkce.com>

- (5) VARIŞ, Fatma – Eğitim Bilimine Giriş, Atlas Kitabevi, İstanbul, 1994.
- (6) FREIRE, Paulo – Özgürlüğün Pedagojisi, Etik, Demokrasi ve Medeni Cesaret, Yordam Kitap, İstanbul, 2019.
- (7) <https://www.birun.net>

XII. ULUSLARARASI ELEŞTİREL EĞİTİM KONFERANSINA İLİŞKİN NOTLAR VE İZLENİMLER

*Hasan Hüseyin AKSOY¹
Muharrem DEMİRDİŞ²*

¹A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Öğretim Üyesi, E-posta: hasanhaksy@gmail.com

²A.Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Yönetimi Programı Doktora Öğrencisi. E-posta: muharrem0662@gmail.com

Bu çalışma Mektepli Gazetesi eki Tebeşir Bülteni 34. Sayıda yayınlanmıştır.

Bu yıl on ikincisi düzenlenen Uluslararası Eleştirel Eğitim Konferansı (XII ICCE / 12. UEEK) Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsünün ev sahipliğinde ve Eğitim Bilimleri Fakültesinin desteği, Avrupa Topluluğu Araştırma ve Uygulama Merkezi (ATAUM), Sağlık Kültür Spor Dairesi Başkanlığı gibi üniversitenin birçok biriminin ve TÜBİTAK'ın maddi katkılarıyla Ankara'da Türkçe ve İngilizce olarak iki dilli gerçekleştirilmiştir. 3-6 Temmuz 2024 tarihleri arasında yapılan 12. Uluslararası Eleştirel Eğitim Konferansına (XII International Conference on Critical Education/ XII ICCE) İngiltere, Amerika Birleşik Devletleri, Portekiz, Yunanistan, Lübnan, Kanada, Fas, Birleşik Arap Emirlikleri ve Belçika'nın da aralarında olduğu ülkelerden akademisyenler, öğretmenler, öğrenciler, aktivistler katılmış ve dört gün süren konferansın oturumları, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi dersliklerinde ve Avrupa Toplulukları Araştırma ve Uygulama Merkezinde (ATAUM) gerçekleştirilmiştir..

ICCE'nin tarihine bakıldığında şunlar söylenebilir: İlk kez 12-16 Temmuz 2011 tarihleri arasında Atina'da gerçekleştirilen ICCE'nin yürütücülüğünü İngiltere'den Prof. Dave Hill ve Yunanistan'dan Prof. Kostas Skordoulis yapmıştır. İlk konferansın bildiri kitabından öğrendiğimize göre ICCE'ye dair ilk fikirler Mayıs 2010'da Hill ve Skordoulis'in Londra'daki buluşmalarında ortaya çıkmıştır. Sonrasında Temmuz 2010'da Yunanistan'da *KRITIKI: Critical Science and Education* dergisi çevresinde toplanan eleştirel eğitimciler tarafından düzenlenen ve Dave Hill'in de katılarak sunu yaptığı "Bilim ve Eğitime Eleştirel Yaklaşımlar" atölyesinden sonra bu toplantının bir benzerinin uluslararası düzeyde yapılması fikri belirmiş ve daha önce lisans ve yüksek lisans öğrencilerinin, okullardan ve

üniversite düzeyindeki kurumlardan bilim insanları ve eğitimcilerin yüksek katılımıyla gerçekleşen konferans, eğitimcileri eleştirel eğitim konusunda eğiterek sosyal aktivizm konusunda da cesaretlendirmeyi amaçlamıştır. Eleştirel eğitim konferansı bu tanışmalar sonrasında Kostas Skordoulis'in editörü olduğu KRITIKI dergisi ve Dave Hill'in editörü olduğu *Journal for Critical Education Policy Studies* (JCEPS) çevresindeki akademisyen ve eğitimcilerin çeşitli ülkelerden katılımlarıyla başlamış ve Türkiye'den *Eleştirel Pedagoji* dergisi ve *International Journal of Education Policies*'in (IJEP) kurullarında görev alan ya da derginin yazarı olan akademisyen ve eğitimcilerin katılımıyla devam etmiştir. Özetle ilk olarak 2011'de Atina'da ve sonrasında yine Atina ve devamında Ankara, Londra, Wrocław, Selanik, Napoli, Valetta gibi şehirlerde gerçekleştirilen ICCE'nin 12.si yine Türkiye'de, Ankara'da; Ankara Üniversitesinin ev sahipliğinde, JCEPS ve KRITIKI dergilerinin kurulları başta olmak üzere TÜBİTAK ve Eğitim-Der'in (Eğitimciler Derneği) katkı ve destekleriyle gerçekleştirilmiştir.

On ikinci UEEK'nin (XII ICCE) Türkiye'de yapılmasına ilişkin karar, bir önceki yıl on birincisi Malta Valetta'da, Malta Üniversitesi ev sahipliğinde ve Prof. Peter Mayo ve Prof. Carmel Borg öncülüğünde yapılan XI ICCE'de (<https://www.um.edu.mt/events/criticaleducation2023/>) çağrılı konuşmacılardan Prof. Dr. Hasan Hüseyin Aksoy'un önerisi ile alınmış, Aksoy'un Türkiye'deki ve diğer ülkelerdeki eleştirel eğitimcilere çağrısıyla XII ICCE Türkiye için hazırlıklara başlanmıştır. Dave Hill, Kostas Skordoulis, Hasan Hüseyin Aksoy ve İkbal Yetişir hocalar konferans eşbaşkanlığı görevini yürütmüştür. Prof. Dr. Tuğba Öztürk'ün hazırladığı kongre web sitesi kongre bitiminde

de süren güncellemeler ile bilgi paylaşımında önemli bir katkı sunmuştur. Ayrıca Enstitünün konferansa ilişkin paylaşımlarının kongrenin Türkiye içindeki ilgili hedef kitlesine erişimde önemli bir katkı sunduğu belirtilebilir. İlk geniş katılımlı organizasyon toplantısı 25 Ağustos 2023 itibarıyla online olarak gerçekleştirilmiş ve toplantılar 3 Temmuz 2024'e dek online ve yüz yüze sürdürülmüştür. Konferans başlangıcından önce, Haziran 2024 günlerinde ve Temmuz 2024'ün ilk iki gününde hazırlık sürecine ilişkin çalışmalar Eğitim Bilimleri Enstitüsü Toplantı Salonuna taşınmış ve Program Kitabı'nın basılı halinin gözden geçirilmesi, oturumlarda kullanılacak dersliklerin seçimi, yaka kartlarının, katılım belgelerinin, davetiyelerin oluşturulması, davetiyelerin gönderilmesi, konferans sürecindeki çay, kahve, kuru pasta gibi ikramların planlanması, öğle yemekleri planlamaları, konferansın ilk gününde yapılacak gala yemeğine ilişkin ayrıntılar başta Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü Prof. Dr. İkbal Yetişir olmak üzere enstitü çalışanlarının olağanüstü destekleri eşliğinde konferansın yerel organizasyon komitesi üyelerinin bir çoğunun aktif katılımı ile organize edilmiştir.

Konferans öncesindeki çalışmalara burada sayılamayacak kadar çok isim katılmış ve konferans düzenleme kurulu üyelerinin katılımıyla oluşturulan WhatsApp grubunda güncel konuların eleştirel bir perspektifle değerlendirilmesi ve paylaşımların kongre öncesinde başlaması olanaklı olmuştur. Zaman ve mekan imkanları sebepleriyle özellikle online sürdürülen toplantılarda kongre web sayfasının içeriği, konferans için afiş tasarımı, katılım koşulları, katılımcıların konaklamaları, katılım ücreti, konferans başlığının ve konferans çağrı metninin oluşturulması, konferans için çağrı

Fotoğraf 1. 17 Ekim 2023 tarihli online toplantıdan.

Konferans Çağrı Metni ve Duyurulması Çalışmaları

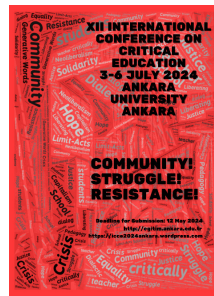
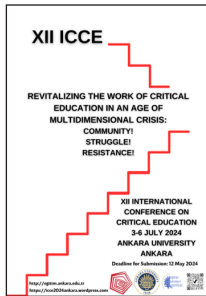
Toplantılarda ilk olarak Uluslararası Eleştirel Eğitim Kongresinin (XII International Conference on Critical Education-XII ICCE) tarihleri, çağrı başlığının ne olması gerektiği ve çağrı metni ile ilgili ayrıntılar konuşulmuş, katılım ücretleri ile ilgili (elbette ki çalışmayan ve sadece öğrenci olan veya sadece dinleyici olan kişilerden ücret alınmaması) kararlar alınmıştır. Öğrenci, öğretmen ve akademisyenlerin birlikte aldığı karar sonrasında Konferansın çağrı başlığının, bir krizler çağında yaşadığımız gerçeği ve bu krizleri aşmada eleştirel eğitim çalışmalarının yaygınlaşması, eleştirel eğitimcilerin aktif roller üstlenmeleri gerektiği vurgusuyla “*Revitalizing the Work of Critical Education in an Age of Multidimensional Crisis: Community, Struggle and Resistance*” olmasına karar verilmiştir. Çağrı başlığı Türkçeye “*Krizler Çağında Eleştirel Eğitim Çalışmalarını Güçlendirmek*” şeklinde uyarlanmış ve çağrı başlığının belirlenmesinin ardından Yasemin Tezgiden Cakcak ve Guy Senese’nin öncülüğünde ve geniş katılımı tartışılarak onaylanan bir konferans çağrı metni hazırlanmıştır. Çağrı metninde krizlere ve krizlere karşı mücadelede eleştirel eğitimin ve eleştirel eğitimcilerin mücadelelerinin önemine vurgu yapılmıştır. Konferansın tarihçesine ve çağrı metnine ilişkin bazı açıklamalar Tebeşir Bülteninin bir önceki sayısı içinde yapılmış olduğundan burada

kısa bir tekrar ile yetinilecektir. Bir bölümünü aşağıda alıntılıdığımız çağrı metninin tamamına <https://icce2024ankara.wordpress.com/> adresinden ulaşılabilir:

Günümüz ekonomik, siyasal, ekolojik, toplumsal ve bireysel krizler çağında yaşayan eğitimciler, öğrenciler ve okulun diğer bileşenleri çeşitli fiziksel ve ussal gerilimlerle, risklerle ve zorluklarla karşı karşıya kalmaktadır. Eğitimciler ve öğrenciler giderek artan otoriterleşme ve muhafazakarlaşma süreçlerinin, derinleşen eşitsizliklerin, sözde bilim uygulamalarının, kaderciliğin, savaşların, göçlerin, işsizliğin, yoksulluğun, ırkçılığın ve kadın düşmanlığının, ayrımcılığın ve yabancı düşmanlığının olduğu bu çağda daha umutsuz, güçsüz ve yalnız hissetmektedirler. Bugün eğitim alanında neoliberal, neomuhafazakar, antidemokratik, otoriter baskılar artmış ve bunlar eğitimcilerin ve öğrencilerin gelişimlerinin, özgürleşmelerinin, özneleşmelerinin ve güçlenmelerinin önündeki en önemli ve güncel engeller haline gelmiştir (...) İç içe geçmiş tüm bu krizlerin etkilerine karşı toplu bir yanıt vermek için mücadele etmek gerekmektedir. İşte bu sebeple bizler sizleri tüm bu saldırılara, yalnızlaştırılmaya, nesneleştirilmeye ve parçalanmaya karşı, mücadeleciler güçlerin bir araya gelebileceği, fikirlerin geliştirilebileceği, dayanışmanın ve bir arada/ birlikte olma duygusunun yeniden hayat bulacağı, direniş, mücadele ve dönüşümün yeni yollarının

inşa edilebileceği 12. Uluslararası Eleştirel Eğitim Konferansı'na (XII ICCE- International Conference on Critical Education) davet ediyoruz.

Çağrı metninin yayımlanmasının ardından XII ICCE'nin tanıtım ve çağrısına ait ve kongre sürecinde (tasarımı ve text editörlüğü Muharrem Demirdiş ve Hasan Hüseyin Aksoy tarafından yapılan) kullanılan afişler ve bir çağrı videosu hazırlanmıştır. Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesinden bazı öğretim üyeleri ve bir öğrencinin katkılarıyla hazırlanan çağrı videosu ve diğer görsel metinler konferansın web sitesinde ve Dr. Rozarin Yaşa tarafından oluşturulan XII ICCE'ye ait sosyal medya hesaplarında paylaşılmıştır. (https://www.youtube.com/watch?v=_qbn6H9xky4), Kongrenin tarihçesi ve bağlamı hakkında *Tebeşir* Bülteni ve *SOLFASOL* gazetesinin önceki bir sayısında röportajlar yayınlanmıştır. (<https://solfasol.tv/akademi-krizler-caginda-egitimi-yeniden-dusunmek-icin-toplaniyor/>; https://mektepligazete.com/public/file/bulten/mektepli-bulten_sayi33.pdf). Bu çalışmalar ile kongreye ilişkin planlanmış duyuruların tamamlandığı varsayılmıştır. Bu çağrılar ve duyurular neticesinde 200 civarında bir bildiri başvurusu yapılmış ve bunların 150'nin biraz üstünde bir kısmı değerlendirmelerde olumlu görüş alarak sunulmak için kabul edilmiştir. Grafik 1 ve 2'de *Kongre için hazırlanan ve paylaşılan afişler görülebilir.*

Grafik 1. Kongre afişi 1 Grafik 2. Kongre afişi 2

Konferanstaki Bildiri Konuları ve Seçilmiş Değıniler

Yazının bu aşamasında çok sayıda çağrılı konuşmacının, öğrencilerin, öğretmenlerin, akademisyenlerin ve eleştirel eğitim alanından yazarların katıldığı konferansın içeriğine ilişkin genel izlenimimizi yansıtacak betimleyici notlar paylaşılacaktır.

XII ICCE'ye Alpesh Maisuria, Kostas Skordoulis, Gianna Katsiampoura, Guy Senese- Zoe G. Senese, Pelin Taşkın, Ünal Özmen, Yasemin Tezgiden Cakcak ve Zeynep Alica çağrılı konuşmacı olarak katılmış; konferans öncesinde bir sağlık sorunu yaşayan Dave Hill ise çağrılı konuşmacılar arasında ve konferansın uluslararası organizasyon komitesi üyelerinden olmasına karşın konferansa maalesef katılamamıştır. Çağrılı konuşmacılar konuşmalarını İngilizce yapmış, çağrılı konuşmacılardan Ünal Özmen'in konuşması ardışık İngilizce çeviri yapılarak Türkçe gerçekleşmiştir. Çağrılı konuşmacılardan Yasemin Tezgiden Cakcak ve Pelin Taşkın ise İngilizce yaptığı sunularının Türkçe metinlerini de ikinci bir projeksiyon ile eş zamanlı paylaşmıştır.

Konferansta dört gün boyunca yetmiş beşi (75) İngilizce, elli beşi (55) Türkçe olmak üzere toplam yüz otuz (130) bildiri sunumu ve sekiz (8) çağrılı konuşmacı sunumu gerçekleştirilmiştir. Birçok bildirinin çok yazarlı olması ve konferansa kayıtlı izleyici olarak katılanlar ile birlikte katılımcı sayısının daha yüksek bir sayıya eriştiğini belirtmek mümkün. Elbette ki konferansa ilişkin tüm sunu başlıklarını, konularını bu yazının sınırları içinde ele almak, yazmak olası değildir. Ayrıca bildiri özetleri ve konferans programı kitabına <https://icce2024ankara.wordpress.com/conference-program/> adresinden ulaşılabilir. Yapılan sunularda öne çıkan başlıklar özetle

Paulo Freire ve onun eleştirel eğitim alanına katkıları, eğitimin politik niteliği, neoliberal, neomuhafazakar ve otoriter politikaların eğitim üzerindeki etkileri,

toplumsal cinsiyet ve feminist pedagoji, ekopedagoji, Filistin işgali ve işgal altındaki Filistin'de eğitim, eleştirel tiyatro, eleştirel ve antikolonyal dil çalışmaları, Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli eleştirisi, dünyadan ve Türkiye'den eleştirel eğitim deneyimi örnekleri, dijital gelişmelerin eğitim üzerindeki etkilerinin eleştirel analizi, kolonyal ve post-

kolonyal eğitim süreçlerinde bir mücadele pratiği olarak eleştirel eğitim

çalışmaları, egemen eğitim süreçlerine karşı toplulukların, etnik kimliklerin eleştirel eğitim çalışmaları ile var olma mücadeleleri, akademik özerklik, kamusal ve bilimsel eğitim, göçmenler ve eğitim, yetişkin eğitimi, halk pedagojisi, çocuk hakları, demokratik eğitim, katılım, eğitimde ayrımcılık, eleştirel sınıf yönetimi, eleştirel eğitim felsefesi ve eleştirel sanat (sinema, tiyatro, müze vb.) şeklinde sıralanabilir. XII ICCE'de eleştirel tiyatro ve sanat çalışmalarının, eleştirel ekopedagoji çalışmalarının, postkolonyal politikalara karşı eleştirel eğitim ve dil çalışmalarının, eleştirel teknoloji ve eleştirel eğitim ekonomisi çalışmalarının güçlü bir şekilde yer alması ise hem Türkiye'deki hem de dünyadaki eleştirel eğitim çalışmalarının alanlarının genişleyerek güçlendiğini, bu

alanlarda da eleştirel eğitim çalışmaları aracılığı karşı hegemonya oluşturma olanaklarının ve yeni bir disiplinlerarası disiplinin ortaya çıktığını gösterir niteliktedir. Konferans boyunca sürekli olarak Filistin işgalinin hatırlatıldığını ve Filistin halkı için dayanışma mesajlarının gönderildiğini; İngiltere'den, Amerika'dan, Lübnan'dan, Yunanistan'dan katılan eleştirel eğitimcilerin Filistinlilerin geleneksel kıyafetlerinden biri olan "kefiye" giyerek işgale dikkat çektiklerini ve Filistin'in eleştirel eğitimcilerin gündem maddelerinden biri olduğunu hatırlattıklarını burada ifade etmek gerekir. Bu bağlamda konferansa Yunanistan'dan katılan Kostas Skordoulis'in "Filistin bayrağı artık sadece Filistinlilerin bayrağı değildir; Filistin bayrağı artık tüm ezilenlerin enternasyonal bayrağıdır" sözleri dikkat çekici olmuş ve katılımcılardan destek almıştır.

Neoliberal, postkolonyal, neomuhafazakar, otoriter, göçmen ve yabancı düşmanı, sözde bilimden ve savaşan/işgallerden yana, cinsiyetçi, ekolojik tahribata neden olan, teknoloji

fetişizmini besleyen, insandışılaştırıcı tüm hegemonik politikalara ve eğitsel pratiklere karşı demokratik, bilimsel, kamusal eleştirel eğitim çalışmalarının güçlendirilmesi yönünde sunuların yapıldığı XII ICCE’de, umut ve dayanışma duyguları ile mücadele etmenin, praksisin, enternasyonal mücadelelerin önemine vurgu yapılmış ve krizler çağında olduğumuz şu dönemde yaşanan tüm olumsuzluklara karşı birlikte üretmenin, tartışmanın, diyalogun, katılımın, özneleşmenin eleştirel eğitim çalışmalarını güçlendireceği belirtilmiştir.

Konferansa ilişkin diğer önemli notlardan biri de katılımcıları karşılayan Paulo Freire Canlı Heykel Performansı’dır. Katılımcıların şaşkırdıkları, gülümsedikleri, eleştirel pedagojinin en önemli isimlerinden biri olan Paulo Freire’yi andıkları Paulo Freire Canlı Heykel Performansı, Konferansın açılış gününde aynı zamanda performans sanatçısı olan bir emekli öğretmen tarafından gerçekleştirilmiştir.

Katılımcılar

Paulo Freire’nin Canlı Heykeli ile Birlikte.

Bildirilerden Örnekler

XII ICCE’de sunulan, çağrılı konuşmacıların metinleri ile birlikte toplam 138 bildiriye burada kapsamlı bir biçimde ele alabilmek mümkün olmasa da konferanstaki konu çeşitliliğini gösterebilmek için bazı bildirilerden söz edilmiştir.

Konferansa Türkiye’den katılan konuşmacılardan Yasemin Tezgiden Cakcak, “Critical Ontology of a Critical Educator” başlıklı bildirisinde öğretim görevlisi olduğu Orta Doğu Teknik Üniversitesindeki derslerinden ve orada öğrencileri ile yaptığı çalışmalardan örnekler vererek hem kendi eleştirel eğitim serüvenine hem de Türkiye’deki eleştirel eğitim çalışmalarına yer vermiştir. Derslerde eleştirel eğitimi bir yöntem/ teknik olarak kullanmanın önemine değinen Cakcak, kendi pratiklerinden örnekler vermiş, öğrencileri ile birlikte geliştirdikleri eleştirel eğitim materyallerini, alternatif öğretim programı örneklerini sunmuş ve hatta onları sunu sırasında katılımcılarla paylaşmıştır. Eleştirel Pedagoji dergisi sürecindeki deneyimlerine de yer veren Cakcak, eleştirel eğitimcilerin daha demokratik, adil ve eşitlikçi bir okul ve toplum, barışçıl, sürdürülebilir bir dünya yaratmak için kolektif çalışmalar yapmayı amaçladıklarını, bunu da eleştirel diyalog ile sürdürdüklerini vurgulamıştır.

Yunanistandaki Aegean Üniversitesi’nden katılan Aristeidis Sgatzos, “Cultivating Food, Knowledge, Solidarity -Towards a School Garden in the Era of Climate Crisis” başlıklı bildirisinde eleştirel pedagoji ve ekopedagoji arasındaki ilişkilere vurgu yaparak yaşanan antroposen çağın ekolojik krizlere yol açtığını belirtmiş ve ekolojik krizlere karşı okullarda **öğrencilerle birlikte gerçekleştirilecek** ekoloji merkezli eleştirel eğitim çalışmalarının önemine yer vermiştir. **Çalışmasının bir etnografik araştırma olduğunu belirten** Sgatzos, sürdürülebilir tarım teknikleri ile ve göçmen öğrencilerin iş birliğiyle Midilli’de bir okulda oluşturdukları kendi okul bahçelerini ve bu bahçenin oluşturulma sürecini anlatmıştır. **Bu tarz çalışmaların öğrencilerin doğaya**

bakışını değiştirdiğini, **öğrencileri kapitalizmin tüketim alışkanlıklarından uzaklaştırdığını ifade eden** Sgatzos, **çalışmanın aynı zamanda hakim ideoloji tarafından dayatılan iç mekan/ dış mekan**, ders/ teneffüs ikiliğini de bozduğunu ve doğaya özen, insana özen ve fazla olanın paylaşılması gibi etik ilkelerin öğrenciler tarafından benimsenmesine yol açtığını belirtmiştir.

Konferansa Amerika'dan katılan Ana L. Cruz ve Joachim Dorsch "Higher Education as a 'Guided Pathway:.' An Analytical Perspective through Critical Pedagogy" başlıklı çalışmalarında ABD'deki meslek yüksek okullarındaki (community college) sorunlara yer vermiş ve düşük öğrenim ücretiyle öğrencilere ortaöğretim sonrası eğitimin ilk iki yılını sürdürme imkanı sağlayan bu yüksekokulların ABD toplumunun genellikle yeterince temsil edilmeyen kesimlerine yükseköğretime erişim imkanı sağladığını, ancak genel olarak **Kızılderili**, **Hispanik**, **Siyah** ve **Asya/Pasifik Adalı** öğrencilerin devam ettiği bu okullardaki tamamlama oranlarının düşük olduklarını belirtmişlerdir. Ek olarak standartlaştırılmış müfredata ve bazı seçmeli derslerin kaldırılmasına, kaldırılan derslerin eleştirel düşünme, yaratıcılık, disiplinlerarasılık gibi becerileri geliştiren ve daha anlamlı ve kapsamlı bir eğitim sunan dersler olduğuna, bu sebeple de 'Guided Pathway' başlıklı projenin neoliberal bir proje olduğuna değinen Cruz ve Dorsch, bu projelerle marjinalleştirilen azınlık topluluklarının mevcut neoliberal ekonomik sistem ve şirketler için eğitildiklerinin altını çizmiş, meslek yüksekokullarında neoliberal ve postkolonyal politikalara karşı eleştirel eğitim çalışmalarını, Freireyen çalışmaları güçlendirmenin önemine değinmişlerdir.

Lübnan'dan katılan Elsy Wakil
"Adult Education in Conflict and

Emergencies: Strategies for Resilience and Social Justice" başlıklı çalışmada özellikle Gazze'deki işgale ve her şeye rağmen öğretmenlerin Gazze'deki eğitimi **şavaş yıkıntıları arasında sürdürme çalışmalarına, okul çağında öldürülen çocuklara yer vermiştir**. Bildirisinde eğitimin çatışma ve acil durumlara **kesişen** ilişkilerini inceleyen Wakil; direnişi, **eşitliği** ve toplumsal adaleti teşvik etmede eğitimin rolüne değinmiş ve günümüzde işgal altındaki Gazze'de eğitimin ayakta kalma, farklı bir gelecek kurgulama ve umut için bir araca dönüştüğünü belirterek çatışmalarda ve krizlerde/ acil durumlarda da eğitimin dönüştürücü rolünün **sürdüğünü** belirtmiştir.

Hasan Hüseyin Aksoy ise "Eleştirel Eğitim Yaklaşımında Eğitimin Politik Niteliği" başlıklı bildirisinde eleştirel eğitim alanının öncü ismi Paulo Freire'den hareketle eğitimin politik olduğunun ve yansız olamayacağını altını çizmiş; öğretilen ve eğitim bilimleri çalışmalarında dile getirilen tarafsız eğitim veya eğitim ve politikanın ayrı tutulması gerektiğine ilişkin savın kendisinin politik olduğunu belirterek bu bağlamda eleştirel eğitim çalışmalarının eğitimin politik niteliğinin **görülmesini sağladığına** vurgu yapmıştır. Başta Marksizm ve Frankfurt Okulu yazarlarının çalışmaları olmak üzere, Feminist Kuram, kadın çalışmaları, ekoloji çalışmaları, kültürel çalışmalar, Queer kuram, Eleştirel Irk Kuramı, emek çalışmaları ve çalışma ekonomisi, toplumsal hareketler vb'den beslenen eleştirel eğitimin bir disiplin olma yolunda ilerlediğinin altını çizen Aksoy, Paulo Freire'nin çalışmalarının eleştirel eğitim için önemine değinmiş ve eleştirel eğitim çalışmalarının geleneksel eğitim modelleri üzerindeki dönüştürücü etkilerine yer vermiştir.

Bunlarla birlikte Tolga Ulusoy'un sanat eğitiminin kapitalist ve neoliberal saldırılar

sonrasında metalaşma süreçlerine ilişkin çalışması, Muharrem Demirdiş'in Bertolt Brecht'in öğrenme oyunları ve eleştirel pedagoji il, özelde Brecht'in ve Paulo Freire'nin çalışmaları arasında bağlantı kurduğu çalışması, Aidan Jolly'nin izleyicileri sunusuna dahil ettiği ve **İngiltere'de finans sermayesinin mülkiyet üzerinden nasıl büyüdüğünü anlattığı çalışması**, Ndindi Kitonga'nın Amerika'da azınlıkların devam ettiği bir *community school*'da eleştirel tiyatroyu da dahil ederek yaptıkları çalışmaları ele aldığı sunusu, Hüseyin Ozan Uyumlu'nun **Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'ne** eleştirel bir perspektiften baktığı ve bu modeli modernleşme, laiklik, bilimsellik karşıtı bir model olarak ele aldığı sunusu, Tuğba Öztürk'ün eleştirel biyografik çalışmalara ilişkin öz deneyimleri içeren sunusu, Yeşer Torun'un feminist pedagoji bağlamı, Fabiano Coelho'nun ekolojik sorunlara değinen ve bu bağlamda yaygın olarak kullanılan antroposen sözcüğüne alternatif olarak doğanın yıkımında asıl sorumlunun kapitalizmin kendisi olduğunun bilgisini içeren kapitalosen (capitalocene) terimini önerdiği çalışması, Rozarin Yaşa'nın akademik özerkliği ele aldığı, Eirini-Zoi Kontostavlou ve Gianna Katsiampoura'nın dijital okur yazarlığa alternatif olarak eleştirel dijital okuryazarlık çalışmalarının güçlendirilmesini önerdikleri çalışmaları, Yeliz Doğan ve Naciye Aksoy'un eleştirel eğitim çalışmalarının alanını genişleten ve alana matematiği dahil eden çalışmalardan biri olacak, eleştirel matematik eğitimini öğrencilerde toplumsal adalet duygusunu güçlendirme amacıyla kullanma bağlamında ele aldıkları sunuları, Robert Zecker'in 1923-1954 yılları arasında Amerika'da eğitim veren Komünist İşçi Okullarını sunduğu çalışması, Njoki Wane'nin Kanada'da antikolonyal **eğitim pratiklerini ele aldığı çalışması**, Ahmed Kabel'in

Filistin sorununu kolonyal bir zeminde eleştirel bir bağlamla ele aldığı ve bir eleştirel eğitim praksişi olarak dekolonyal çalışmaların güçlendirilmesi gerektiğini vurguladığı çalışması, Kanwal Syed'in dünyadaki sanat tarihi araştırmalarındaki, Batı merkezli ve egemen sanat anlayışlarındaki postkolonyal etkileri Gayatri Spivak'ın dekolonize etme araçlarını kullanarak eleştirel bir perspektifle ele aldığı **çalışması**, **Ünal Özmen'in dünyadaki ve Türkiye'deki neoliberal ve neomuhafazakar pratikleri, eğitim pratiklerini benzerlikleri ile** derinlikli bir analizle ve eleştirel bir şekilde ele aldığı çalışması konferans sunularına ilişkin **çıkarsama sağlayacak veriler arasında sayılabilir**. XII ICCE'nin en genç üyesinin Armina Dilruba Durmuş isminde on birinci sınıfa geçmiş bir lise öğrencisi olması ve öğrencinin "ekoeleştirel pedagoji ve okullarda ekoöykü yazarlığı çalışmaları" bağlamı bir sunum yapması ise eleştirel eğitimin gelişme olanakları ve potansiyeli bakımından ayrıca dikkat çekici ve umut verici olmuştur. Bu yazının sınırlılıkları sebebiyle yer verilemeyen onlarca sun- **öğretmenler, akademisyenler, öğrenciler ve aktivistler tarafından izlenmiş**, konuşmalar izleyicilerden gelen sorular ve açıklamalar ile güçlendirilmiştir. Bildiri özetlerinin tamamına <https://icce2024ankara.wordpress.com/conference-program/> adresinden ulaşılabilirliğini hatırlatalım. Ayrıca konferansın Türkçe ve İngilizce bildiri kitapları ile ilgili çalışmalarının başladığı bilgisini de burada paylaşabiliriz.

Konferansta **dördüncü** ve son gün, sunuların ardından gerçekleştirilen tartışma ve öneri bölümleri ile devam etmiş, bir sonraki yıl 13.sü yapılacak Uluslararası Eleştirel Eğitim Konferansında (XIII ICCE) yeniden bir arada olabilme umudu ve isteği ile XII ICCE sonlandırılmıştır. Bir sonraki

Konferansa ev sahipliği yapacak ülkenin ve yerin önümüzdeki günlerde netleşeceğini buradan duyurmuş olalım.

Diyalogla, katılımı, umut ve dayanışmayla inşa edilen ve sürdürülen, tüm katılımcıların kendi gücü oranında katkı sunduğu XII ICCE **çalışmaları artık başka bir** formda ve aşamada devam etmektedir. Konferans vesilesi ile kurulan web sitesi ve sosyal medya adresleri,pWhatsApp grubu iletişimine devam etmekte, konferans sırasında kurulan bağlar, kurumsal ve bireysel yeni etkinliklerle ilgili görüş alış veriş **sürmekte ve dayanışma olanaklarının artırılması gündemdeki yerini korumaktadır.**

Geleneksel akademik motivasyonlarla katılım gösterilen toplantılardan farklı bir yeri olan bu konferansı özetlemek ve sonuçları sistematik bir şekilde saptamak **çeşitli** zorluklar içermektedir. Burada gerçekleştirmeye çalıştığımız betimlemeler de ayrıca bazı sınırlılıkları, eksiklikleri içermektedir. Ancak konferansa genel anlamda katkı sunan ve görev alan ulusal ve uluslararası düzenleme kurulu üyelerinin listesi ile ilgili tüm süreçlere ait bilgilerin ve belgelerin konferans web sayfasında olduğunu da hatırlatalım ve bir sonraki ICCE'de **görüşmek üzere diyelim.**

Son gün, veda fotoğrafı.

SİYAH ÖNLÜK – BEYAZ YAKA

Sami Aydoğan

İlkokulu aşağıdaki fotoğraflarda gördüğümüz kara önlük ve beyaz yaka ile bitirdim. Bu okul formamızı giydiğimizde zengin/fakir ayırımı biterdi, o günlerde marka giysilerimiz olmazdı, marka bilmezdik, farklı giysilerimiz varsa bile önlüğün altında kalırdı. Köyümüzde ağa yoktu ama daha varlıklı olan ailelerin çocukları da bizimle aynı giysiler içinde olurdu. *Sođukkuyu* fabrikasında imal edilen, kara lastik ayakkabı ve ayaklarımızı annelerimizin, ninelerimizin ördüğü tiftik veya yün çoraplar giyerdik. Sıcak tutardı. Siyah önlüklerimizin altına havanın soğuk olduğu günlerde yine el örgüsü yelek veya kazaklarımızı giyerdik. Bazı arkadaşlarımızın ceket veya paltoları olurdu. Evi yakın olanlar sadece önlükleriyle okula gelirdi. Bizim evimiz okula çok uzaktı ve yolun bir bölümü çok çamurdu. Oradan geçerken beşinci sınıfa giden küçük halam beni kucağına alır, ayağım ıslanmadan geçirirdi. Halamın bu koruyucu davranışına çok sevinir, kimseye aleyhine söz söyletmezdim. Söyleyenin karşısına geçer “O beni kucağına alıp okula götürüyor. Böyle şeyler söyleme!” diye diklenirdim. Dedem veya amcam veya aileden bir büyük bu savunmama çok gülerdi. Buzlu havalarda ayaklarımız kayıp düşme korkusu dışında sıkıntımız yoktu. Yalnızca yağmurlu havalarda sıkıntı çekerdik. Islanan ayaklarımızı sınıfta, evlerimizden getirdiğimiz odunlarla yakılan ve sınıfımızı ısıtan sobanın etrafına sıralar yerleştirir, ayaklarımızı uzatır kuruturduk. Çok ıslanmışsa ayaklarımız, tiftik çoraplarımızı çıkarır, sobaya yakın tutarak kuruturduk. Bu halimizi gören öğretmenlerimiz derse başlamaz, kendilerine yapacak bir şey bulur, kurumamızı beklerlerdi. Aksi halde tir tir titreyerek dinlemek zorundaydık dersleri. Öğretmenlerimizin vicdanı buna el vermezdi. Hepimiz onların çocuklarıydık.

yorumladığım yıllar. Yıllar hızlı geçti ve 80 cuntasını yaşadık. Ne acı değil mi? Bir ömre üç cunta ve cuntayı aratmayan sivil iktidarlar düştü. Muz cumhuriyeti! Cuntalar cumhuriyeti! Biri gidiyor, diğeri geliyor, sivil de cuntasını aratmıyor.

Günümüzde okulların büyük oranda özelleşmesiyle orta ve zengin sınıfların çocukları özel okullarda eğitim almaya başlayınca, devlet okullarında eğitim alan çocuklarımız, daha çocukluk çağlarında öğreniyor kentsoylu/emekçi sınıf ve tabakalara mensup olduklarını. Ve bu ayırım giderek etkinleşiyor, genç beyinleri kurcalamaya erken başlıyor. Emekçi kesimden gelen çocuklar tanımlı tarafsız yoksulluğu kavramaya çalışıyor. Tekelci sermaye sınıfı ve küçük kentsoylu kesimin çocuklarına anne-babalarının yaşam tarzları, büyüdüklerinde toplumu yönetecekleri bilgisi çocukluk çağlarında veriliyor. Liyakat, bilgi, beceri fazla düşünülüyor.

Okulların özelleşmesinin yanlış olduğuna inanıyorum. Bütün özel eğitim kurumlarının eğitim bakanlığı bünyesine alınması, özelleşmenin yarattığı eşitsizliğin tamamen kaldırılması gerekir. Bu gidişle emekçi çocuğu için üniversite okumak ulaşılması zor kartal yuvası konumunda kalacak. Her öğrenciye devlet okullarında eğitim verilmesi belli ölçüde eşitlik sağlayacaktır. Belli ölçüde diyorum çünkü varlıklı ailelerin özel derslerle bu eşitsizliğe olumsuz katkıda bulunacağı açıktır. Bununla birlikte özel kurslara da gerek kalmayacak, eğitim devlet okullarında eksiksiz verilecektir. Sanatsal, kültürel, sportif alanlarda da okullarımız birer merkez haline gelmelidir. Ders konuları dışında öğrencilerimiz bu alanlara yönlendirilmelidir. Okul bir öğrenim merkezi olmakla birlikte sineması, tiyatrosu, kitaplığı, sanat etkinlikleri, eğitsel kollarıyla bir ekin (kültür) merkezi de olmalıdır. Bu öneriler eğitimde köklü değişim getirecektir.

PİYASA AHLAKI

Din, Ahlak ve Eğitim

Hatice Sönmez Kaya

Doğadaki canlılardan hayvanlar içgüdü-süyle, bitkiler iklim koşullarına göre varlığını sürdürür. İnsanın sürekliliğini sağlayan ise eğitimidir. Toplumsal kültürünü bir kuşaktan ötekine aktarırken, geleceğin kapılarını açacak anahtarı genç beyinlere vermektir.

İnsanlığın bu soylu uğraşısı çağımızda çok boyutludur. Eğitim üstünde bugün de düşünülüp tartışılan, sorunları çözmek her toplumun konusudur. İyi bir eğitim, sağlıklı bir toplum ve daha yüce bir insanlık adınadır.

Süregelen eğitim sürecine baktığımızda, ülkemiz biçimiyle, içeriğiyle tam bir sorunlar yumağıdır. Çocuklarımız ve gençlerimiz çağdışı bir eğitimin sultanı altındadır. İnsanlarımız, bilerek, isteyerek karanlığa itilmektedir.

Eğitim, toplumun üyesi olan bireyi kendi değer ve davranış ilkelerine göre, toplumda egemen olan sınıf hangisiyse o doğrultuda biçimlenir ve gelişir. Bu nedenle kapitalist düzendeki eğitim, egemen sınıfın gereksinme ve isteklerine uygun olarak düzenlenir.

Değerli eğitimci, araştırmacı yazar, “**abece**” Dergisi Yayın Yönetmeni Ünal Özmen; istendik insanı, “*Beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımından gelişmiş; hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek*” olduğunu vurguladığı **Piyasa Ahlakı** kitabında; tam da bugünlerde yaşadığımız sorunları, yönetenlerin eğitim izlencesini dinsel eğitime ve küresel güçlerin istediği biçime sokmasının ne denli sarsıcı sonuçlara yol açtığını anlatıyor.

Ünal Özmen’in, **Piyasa Ahlakı** kitabının arka kapağındaki yazıda, “Eği-

tim, her şeyden önce insana, neyin/niçin “iyi” veya “kötü” olduğunu ve “iyi” ile “kötü”yü ayırt etmenin yollarını göstermelidir. Ne yazık ki piyasa için eğitim, insana dair tutumları eğitimin bireye kazandırması gereken davranışlardan saymıyor. Oysa insanlık, okulu, etik kuralların geliştirildiği, ahlaki davranışların kazandırıldığı yerler olarak düşünülüp tasarlamıştı. İlk Anadolu’da ortaya çıkan, dersleri arasında doğa, matematik, geometri olan Antik

Dönem okullarının *mihver (temel) dersi ahlak* ve ahlakın kurallarını belirleyen *etik*ti. Ne oldu da bu topraklar hileyi *erdemden sayar oldu*? *Toplumsal ilişkilerinde ahlaka en çok gereksinim duyan Türkiye’nin buradan çıkması mümkün mü? Bu sorulara yanıt arayan Piyasa Ahlakı*, ahlakı davranışa dönüştüğü yer olan okulda aramayı, yeniden eğitimin merkezine yerleştirmeyi öneriyor” diye özetlediği gibi her ne denli bilimsel öğretiler ön plana geçse de önemli olan erdemli, üretken, toplumsal duyarlılığı gelişmiş bireyler yetiştirememenin sancısını çektiğimiz sorunlara değiniyor.

Ünal Özmen’in “Eğitimin Dili”, “Ahlak, Eğitimin İlk Konusuydu”, “Laik Ahlak ve Okul”, “Öğrenen İlerici, Öğreten Muhafazakardır”, “Neoliberal Eğitim Gericidir”, “Sıradan Bilgi ve Davranışla Eğitim”, “Neoliberal Eğitim ve Türkiye”, “Neoliberalizm, Din ve Eğitim”, “İslamcılar ve Modern Eğitim”, “Müslüman Ülkelerde Eğitim”, “Nasıl Bir Eğitim?” “Niçin Laik Ahlak?” Üst başlıklarla ele aldığı konular bugün geldiğimiz duruma ışık tutmakta, “Piyasa Ahlakı” piyasa ile eğitim, din ile

eğitim ilişkisinin neden sonuç ilişkisini analiz etmekle birlikte piyasa din ortaklığının insana, insanlığa yönelik saldırısına karşı ahlaki tavır geliştirmeyi önermektedir.

Din, adaletsiz düzenin yol açtığı acılara karşı, ezilen kitleler için bir sığınaktır ve bütün dinler gericedir, ilerleme düşmanıdır. Çünkü ölümden sonra öte dünyada ödüllendirme adına, uysallığı, boyun eğmeyi vaaz ederek, ezilenleri dünyayı değiştirme eyleminden vazgeçirip

edilgenliğe iter. Böylece insani bir düzen kurulmasının önüne geçerek, sonunda sömürü düzeninin sürmesini sağlar.

İnsanlığın ilerlemesini sağlayan din değil bilimdir.

Ünal Öğretmenimiz kitabında, neoliberalizmin kısılcacındaki Türkiye gibi Müslüman ülkelerde İslamcılara düşen rolün piyasaya yalan üretmek olduğunu, gerçeği saptırarak hedef kitlenin iradesini kırdığını, iradesi kırılan toplumun yalanla gerçek arasındaki ayrımı göremediğini son yıllardaki politikacıların yaptıklarını, yalanla, talanla nasıl sömürdüğümüzü ayrıntılarıyla önümüze serer.

“Eğitim düzeyi yüksek ülkelerdeki seçimlere baktığımızda Sarkozy, Bush’u, Trump’u kendilerine başkan yaptığını görüyoruz. Modern eğitimin ürettiği katillerle dini tedarikten geçen katiller eşleştirildiğinde birinin diğerinden aşağı kalmadığı görülür. Demek ki amacı okuma yazma bilme, basit hesaplar yapabilme ile sınırlı, insanı iş ve hesap makinesi gibi gören ve ona yaşadığı sürece dünyanın sahibi

değil de ortağı olduğunu hissettirmeyen eğitim, süresi ne olursa olsun esin kaynağı ahlak olmadığı sürece toplumun rasyonel düşünüp karar vermesinde yetersiz kalmaktadır” sözlerine katılmamak olası değildir.

Günümüzde okulların değerler sisteminin değiştiğini, ahlak ve felsefenin yerinin piyasa kültürünün aldığını görüyoruz. Mad-di karşılığı olmayan, satışı yapılmayan düşünce ve davranışlardan boşalan yer, dinle doldurulmuştur. Demokrasi, eşitlik, adalet, hukuk gibi insan ilişkilerini düzenleyen kuralların; hayvanlarla, doğayla olan ilişkisi, üretime katılabilmesi için insanın temel bazı bilgi ve davranışları kazanması gerekir ki toplumsal ilişkilerin düzenlenmesine katılabilsin. Bunca teknik gelişmenin yaşandığı, hem artık ufkunu uzayın oluşturduğu bir insanlığın ideolojisi din olamaz. Bilimin bize veremediğini başka bir yerden alabileceğimizi sanmak, yanılısamanın ta kendisidir. Özgür aklın işlerliği için dogmalar değil, felsefe ve bilimsel veriler gereklidir.

Ünal Özmen, dünyanın başka bir bölgesinde, özellikle Müslüman ülkelerde eğitimin modernleşme ve karşıtları arasında mücadele alanı olarak öne çıktığını, gelişmiş ülkelerde, laik, bilimsel, demokratik ve anadilinde eğitim tek bir sloganda kullanılmazken, ülkemize ve öteki Müslüman ülkelerde henüz mücadele edilecek öncelikler arasında olmadığını belirterek, Türkiye'nin bugün, Cumhuriyet modernleşmesinin kayıplarını telafi etme çabasına girdiğini yazıyor. “Ahlak”ın bir bilenin, bir uzmanın verebileceği deneysel bilgilerin aktarıldığı derslerden olmadığı; başkalarından uyması istenen, sonuçları mutlaka bir başkasına dokunan, evde, sokakta, okulda, camide, işyerinde, örgütte alınıp kişinin kendi uyarınca davranışa dönüştürdüğü ders olduğunu önemle vurguluyor.

Okulların açıldığı, kaygılarımızın arttığı, müfredatın (eğitim izlencesi) değiştirildiği, eğitimin tarikatlara teslim edildiği, laik, parasız, karma, kamusal eğitimden bugün geldiğimiz noktada, dar gelirli velilerin okul harcamalarından bunaldığı, beslenme sorunlarının yaşandığını üzülenek görmekteyiz.

“Piyasa Ahlakı” “Din, ahlak ve Eğitim” kitabının tam da gericilerin istediği eğitim sorunlarını gözler önüne serdiği için Ünal Öğretmenimizin emeğini ve bu konudaki çalışmalarını kutluyor, tüm eğitimcilerin okumasını öneriyorum. Bu önemli kitabın yorumunu arka kapaktaki yazıyla sonlandıralım.

”Beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımlarından gelişmiş hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek...” Eğitimin çocuklara ve ana babalara vaadi olarak hala politika metinlerindeki yerini koruyor. Fakat politikacılar, eğitimin bu evrensel rolünü görmezden gelip, okulları piyasaya iş gücü hazırlayan kursiyer merkezlerine dönüştürüyor. Getirisi olan bir meslek sahibi olmanın “kalkınmanın” ve “gelişmenin” gereği olduğuna inandırılan toplum, eğitimi artık bir mesleğin karşılığı olarak kullanıyor. Ebeveynler, çocuklarının ürettiği zenginlikten pay almamalarına karşın politikacıların piyasa adına söylediği yalanlara inanmaya, eğitimin maliyetini üstlenmeye devam ediyor.

KULAK EĞİTİMİ

Lütfiye Aydın¹

İlk ezgiler bebeklikte annemizin ninnisidir. Ne anlama geldiği önemli olmasa da sevgi dolu bir yüreğin ezgili sesleri acımızı, ağrımızı unutturmuştur mutlaka.

Bilmediğimiz bir uzak geçmişin büyülü sesleri, belki de güzelin kapısını bize ilk aralayandır. Dillenir, ayaklanırsız; yaşantımızı belirleyen yine ritimlerdir. Zaten ezginin olmazsa olmazıdır ritim. Masal tekerlemelerinden sokak ya da ev içi oyunlarımızın her yerindedir tartım da diyebileceğimiz.

Sonra okula başlarız; müziğin Mozart'a ait olduğunu bilmeden, hep bir ağızdan "Daha dün annemizin kollarında yaşarken" şarkısını söyleyerek bu kez de okullu olmanın sevincini ünleriz, gönlümüz genişleyip büyüyerek...

Çocukluğumuz süresince öğrendiğimiz okul şarkıları, marşlar, rontların ezgileri, kulağımızı eğitir. Ses kirliliği değil, ezgi güzelliği anlamlandırır çocukluk yaşamlarımızı. Arkadaşlarımızla küsüşüp barışmalarımızda bile, ezgi ya da -melodi- vardır. Kısaca müzikle ölçüyü öğreniriz, güzeli çirkinden ayırmayı, iletişim kurmayı, korolarla paylaşmayı öğrenir, insan olmanın erdemlerini öğrenir, içselleştiririz.

Şimdi inanması zor ama benim ilkokul çağımda, müzik derslerimize, mutlaka bir enstrüman çalan tiril tiril müzik öğretmenleri girerdi. En az aritmetik kadar önemliydi müzik dersleri. Benim okuduğum bir kenar semt okulu için de geçerliydi bu. Hatta, yarım yüzyıl sonra beni arayıp bulan ilkokuldan sıra arkadaşım Saide söyleyince ben de anımsadım. Okulun karşısında Sumaklı Meddaa diye bilinen eski bir taş ocağına götürürdü bizi müzik öğretmenimiz. Nedeni de mağaranın akustiği iyi diye dersi orada yaptığımızdı.

Nazım, "Ruhların dökümü madenlerin dökümünden bin kere zor" derken, tam

¹ Eğitimci Yazar- Emekli Edebiyat Öğretmeni

da bunu kastetmiş olmalı. Bizden ne katil çıktı ne de sapık! Hatta şarkıcı türkücü de... Ancak yarım yüzyıl sonra arkadaşını bulan, yarım yüzyıl sonra müzik öğretmenini -ötekileri de elbet- saygıyla anan insanlar çıktı; bu mutluluğu yaşadık.

Sanat derslerine çok değer verilen Köy Enstitülerinin kısacık ömründe bile pek çok sanatçı yetişti. Her Enstitüde bağlamadan piyanoya, hemen her enstrümanı tanıyan, çalan çocuklardan çok sayıda yazar yetiştiğini biliyoruz.

Ruhi Su ile Aşık Veysel'in de ders verdiği o efsane okuldan çıkan Talip Apaydın Öğretmenimizin, iyi yazarlığı kadar iyi müzisyenliği de gözlerimi yaşartır hep.

Hayatı müziksizleştiren eğitimin yerine şiddeti koyan yeni zaman eğitimcileri, amaçladıkları koşulsuz itaat düzeninde elbette ne müziğe ne de resme yer verecekti. Öyle de oluyor. Okuldan nefret eden öğrenciler, öğrenciden nefret eden molla kafalı öğretmenler elinde, biraz daha mutsuz, biraz daha yarınsız bir geleceğe koşarken, durup sormalıyız kendimize. Yapay zekaların müzik bestelediği, gündemde siber savaşların kapıda olduğu bir yüzyılda, acaba nasıl bir gelecek düşünüyor molla kafalı terbiyeciler(!) merak ediyorum.

İZMİR'DE EĞİT-DER'İN VE EĞİTİM SENDİKALARININ KURULUŞ SÜRECİNE DAİR NOTLAR

Burhan Aksakal'

Bu notlar, Eğitim-Der İzmir Şubesi kurucu başkanı sayın Fatma Yel'in isteği üzerine Kamu çalışanlarının ekonomik, demokratik hak mücadelesi tarihine yerel bir deneyimin sürecini anımsatma amacıyla hazırlanmıştır. Ancak bu kuruluş süreci 35 yıl öncesine dayanmaktadır. Bu durum insan hafızasının sorunlarını da içermektedir. Malum olduğu üzere Hafızai beşer nisyan ile maluldür. Görüşmelerimizde isimler, tarihler, olaylar hakkında hafızamı tazeleyen arkadaşlarıma teşekkür ediyorum. Eksiklik ve hatalar bana aittir. Kapsamlı bir değerlendirme, ancak bu süreçte katkısı olan tüm kamu eğitim emekçilerinin ortaklaşa bir çalışmasının sonucu olabilir.

İlk çalışmalar, Eğitim-Der başkanı Ali Bozkurt'un başkanlığı ve inisiyatifi ile 17 Nisan 1986 tarihinde İstanbul'da düzenlenen "Kamu Çalışanlarının örgütlenme hakkı ve İsveç örneği" sempozyumu ile başlamıştı. Uzun süre bu amaç çerçevesinde teorik, pratik ve yasal konular tartışılmış ve olgunlaştırılmıştı. İzmir'de ise Eğitim-Der'i örgütlenme çalışmaları 1988 yılına uzanmaktadır. Bu yılda Ankara'da **abece** Dergisi adına Ali Bozkurt'un öncülüğünde yapılan toplantı ile başlatıldı. O günler hala 12 Eylül Darbesinin öğretmenlerin bir derneğe bile üye olamaması gibi yasaklarının sürmekte olduğu günler. Bu toplantıya TÖB-DER dönemindeki örgütlü öğretmen gruplarının temsilcileri katılmıştır. Toplantının amacı, "Demokratik Öğretmen Hareketi'nin yeniden ayağa kaldırılması için öğretmenlerin

¹ İzmir Eğitim-Der Şubesi

örgütlenmesidir. Bu amaçla, bir slogan haline gelen “Eğit-Der’ den Eğit-Sen’e” cümlesi öğretmen mücadelesinin bir şiarı olarak kabul edildi. Bu toplantıya katılanlar, buldukları illerin temsilcileri olarak görevlendirildi. Görev yazıları, Ali Bozkurt İmzasıyla kendilerine bildirildi. İzmir için bu görev İki kişiye verildi. Çalışan öğretmen olarak Burhan Aksakal ve emekli öğretmen CHP eski milletvekili Ferhat Aslantaş idi.

Abece Dergisinin dağıtımı çalışmalarımızla başlayan bu süreç içinde, eski Töb-Der aktif üyelerinin mücadeleye katılımını sağlamak amacıyla toplantılar düzenlemeye başladık. İlk toplantımızı eski İzmir Eğitim Enstitüsü Müdürü Rıza Akın ağabeyimizin Üçyol’daki emlak bürosunda 20 kişi sıkışık nizamda yaptık. Daha sonra Dursun Utku’nun Konak SSK bloklarındaki Bürosunda gerçekleştirdik. Maalesef bu toplantılara katılanların isimlerini hatırlamakta zorlanıyorum ama katılanların heyecanlarını ve bizim cesaretimizi artıran yürekli konuşmalarını unutamam.

En geniş katılım, Ali Bozkurt ve İlhan Alkan’ın da katıldıkları Karşıyaka Sahil Çay Bahçesindeki toplantıda sağlandı. Katılımcılarına duyurulmasında özellikle Mustafa Yüksel, Yüksel Yüksek ve Mehmet Günaydın’ın çabaları oldu. Konu öğretmenlerin örgütlenmesi idi. Öğretmenlerin yanında sivil memurların da katıldığı görülüyordu. Hatta İlhan Alkan, “Sivil memurların raporlarını daha anlaşılır yazabilmelerini” sağlamak için yüksek sesle konuşuyorum” demişti.

Öğretmenlere ulaşmak ve onların sendikalaşmaya yönelik onaylarını alabilmek için bir anket düzenledik. Bu ankette, öğretmenlerin ekonomik, demokratik ve özlük sorunlarını içeren 5 soruya evet/hayır şeklinde yanıt vermeleri isteniyordu. A4 saman kağıdına basılmış bu anket beklediğimizin çok üzerinde bir ilgi gördü. Bu anketin uygulandığı günlerde belediye başkanlığı seçimleri yapıldı. Secim öncesi Başkan adayı Yüksel Çakmur’un kendince oluşturulan kanaat önderleri için Hatay Ocakbaşı Restoranında bir yemeğe davet edilmişim. Yemekte bir ara, başkan seçilmesi olasılığı çok yüksek olan Yüksel Bey’e daha önce uyguladığımız anket sonuçlarına değindim. Mesela “Seçildiğinizde öğretmenlere otobüslerde %50 indirim yapacak mısınız?” diye sormuştum. Çok büyük ilgi gösterdi. Hatta Belediyede oluşturulacak eğitim komisyonu Eğit-Der’in önerilerini mutlaka öne alacağını söylemişti. Seçimler yapıldıktan 3 ay sonra kendisinden görüşme için birkaç defa randevu talep ettik. Fakat cevap alamadık. Bir gün gazete ve televizyonları da davet ederek belediye binasına gittik. Başkana haber ilettik. “Başkan yok” dediler. Kucağımda katlanmış durumda 4500 anket vardı. Girişte medya temsilcilerinin önünde Başkana dileklerimizi iletmek üzere geldiğimizi ama kabul edilmediğimizi belirterek kucağımda bulunan anket kağıtlarını yere bıraktım. (Cumhuriyet 27 Ekim 1989) Yer Mermer olduğu için kâğıtlar dağıldı. Belediye personeli telaşlandı. Bu sırada Başkan odasından çıktı ve yanımıza geldi. Dileklerimizi gerçekleştireceğini söyledi. Gerçekleştirdi

de. Kısa bir süre için de olsa belediye otobüslerinde öğretmenlere %50 indirim uygulandı. Bu somut eylem, sonuçta öğretmenlerin EĞİT-DER'de örgütlenmesinin önünü açtı.

89 Mayıs günlerinde Mustafa Yüksel arkadaşımızın uyarısı ile Karşıyaka'da Ferhat Aslantaş'ın inisiyatifi ile bir toplantı yapıldığını ve burada Mesut Dilek başkanlığında Eğit-Der yönetimi oluşturulduğunu öğrendik. İl temsilcisi sıfatı ile bundan haberdar edilmemiştim. Bu demokratik bir davranış olarak kabul edilemezdi. Bu nedenle mümkün olan en geniş katılımlı bir toplantı düzenlemeye karar verdik. Makina Mühendisleri Odası devrimci başkanı Turhan Tuna'ın izni ile Alsancak'taki Makina mühendisleri Odasının büyük salonunda yüksek katılımlı bir toplantı gerçekleştirildi. Bu toplantıda Karşıyaka'daki toplantının ve seçiminin mülga olduğunu ve İzmir'i temsil edecek Eğit-der Yönetimin burada seçilecek yönetim olacağını, herkesin aday olabileceğini belirttim. Fatma Yel, Süleyman Kandemir, Sait Ercan, Mehmet Başpınar ve Ziya Aslan emekli öğretmen arkadaşlarımız aday oldular. Önerilen adaylar oybirliği ile seçildiler.

Eğit-Der yönetimi için Konak'taki Avukatlar İşhanında bir büro tutuldu. EĞİT-DER yönetimi tüzel kişi olarak, Sendikal Çalışma Grubu da çalışmalarını burada sürdürdü. Kısa zamanda İzmir merkez ilçelerinde de Şubeler açıldı. İlk önce Karşıyaka, Buca, Bornova şubeleri açıldı. Bunları Balçova ve Gazimir'de ve diğer ilçelerdeki şubeler takip etti.

Aynı zamanda fiilen çalışan öğretmenler

bu derneğin fahri üyeleri olarak kaydedildi. Bu çalışmalar sürdürülürken Sendikal örgütlenmemizin de tüzel kişiliğe dönüştürülmesi çabalarımızı somutlaştırmak üzere bir çalışma grubu oluşturulmasına karar verildi. Bu komiteye 19 kişi katıldı. Katılanlardan 10 kişi partili örgütlü gelenekten, 9 kişi de Devrimci demokrat hareket geleneğinden geliyordu. Hatırlayabildiğim kadarıyla Nurdan Çaypınarlı (Alptekin), Kemal Bal, Fikret Doğan, Mustafa Günaydın, Hacı Güzel Bostan, Mustafa Bilen, Remzi Yılmaz, Tahsin Kaya, Mustafa Algan, İbrahim Arı ve diğer arkadaşlarımız yer aldılar. İl temsilcisi sıfatı ile toplantı başkanlığını yaptım. Toplantılarımız, nasıl bir sendikal anlayışı (Sınıf ve kitle sendikası anlayışının içeriği ve pratiği) temel alacağımız üzerine hararetli tartışmalarla sürdürüldü. Burada yer alan arkadaşlarımızın olağanüstü özveri ve iyi niyetle ve yüksek bir sorumlulukla tartışmalara katıldıklarını belirtmem gerekiyor. Özellikle Mesut Çelebi arkadaşımızı daha sonraki dönemdeki KÇSP çalışmaları nedeniyle de anmak gerekiyor.

Çalışmalarımız sonunda Sendikal örgütlenme başvurusunun yapılması gerektiği kararını verdik. Ancak bu noktada fikir ayrılığı ortaya çıktı. Devrimci demokrat arkadaşlar M. Çelebi'nin deyişiyle "Özgücümüz henüz yetersiz, bu nedenle EĞİT-DER'e aktif üye olalım, EĞİT-DER'i sendikaya dönüştürelim. Kitle çalışması ile tabanı örgütleyelim» ya da "sendikanın nasıl grevli toplu sözleşmeli olacağı" gibi tartışmalar sonucunda kuruluş başvurusunun erken olduğuna karar verdiler. Prof. Dr. Alpaslan Işıklı'nın

açıklamalarına göre “Bu sırada Türkiye İLO üyesi idi. İLO sözleşmesindeki “her çalışanın sendika kurabileceği” maddesi onaylanmıştı. Anayasada “usulüne uygun kabul edilen uluslararası sözleşmeler kanun hükmündedir”. Bu bilgilerimizin yasal SENDİKAL çalışmalarımızda aktif olarak kullanılmasının gerektiği gibi konular tartışıldı. Başkanlık için seçim talep edildi. Seçim sonucunda Necati Ege seçildi. Tabi sendikal kuruluş başvurusu talebinden de uzaklaşıldı. Bir ay kadar sonra biz yeniden başkanlık seçimi talep ettik. Fakat yeniden itiraz ettiler. Bunun demokratik olmadığı tartışması sonrası seçimler yapıldı ve yeniden seçildim.

30 Mayıs 1990'da Ankara'da Niyazi Altunya başkanlığında Eğitim- İş sendikası kurulmuştu. Toplantımızda da sendikal kuruluş için karar alındı. Kurucu adaylar listesi için öneriler almaya başladık. Kuruluş başvurusuna 17 öğretmen katıldı. Kuruluş için dilekçemizi 1990 Eylül'ünde İzmir Valiliğine verdik. Böylece Eğitim- İş İzmir'de ilk kamu sendikası olarak kuruldu. Eğitim-Sen de 13 Kasım 1990 da İsmet Aktaş başkanlığında kuruldu. Bu süreç, örgütlenmemin zorunluluğu isteğinin yoğunlaştığı ve Avrupa Birliği liberal rüzgarlarının estiği 141, 142 ve 163 maddelerinin kaldırıldığı (yerlerine terörle mücadele yasaları konulmuştu) günler. 12 Eylül Anayasa'sının, örgütlenme imkanları konusunda TODAİE başkanı Prof. Dr. Alpaslan Işıklı ve Prof. Dr. Mesut Gülmez' in konferansları mücadele yolunun aydınlanmasında önemli işlevleri oldu.

İki ay sonra da ayrı bir sendika olarak İzmir Eğitim-Sen kuruldu. İki sendika birlikte ve ayrı ayrı çok sayıda mitingler, yürüyüşler

ve toplantılar organize ettiler. Bu iki ayrı demokratik öğretmen sendikasını beş yıl sonra Fuar Ekici Över salonunda görkemli birtörenle Eğitim-Sen adıyla birleştirebildik. Bugün yüzlerce kamu çalışanı sendikaları kuruldu ve örgütlenmeye devam ediyorlar. Günümüzde sadece Eğitim işkolunda 52 sendika resmiyet kazanmış durumdadır. 90'lı yıllar “Kamu Çalışanları Hareketi” adıyla yüzlerce miting ve eylemlerle direniş yılları olarak tarihe geçti. Bu tarihsel dönemde yukarıda adı geçen özverili devrimci arkadaşlarımızdan kaybettiklerimiz oldu. Onlara minnet borcumuz var, saygı ile anıyorum.